

Collectief beheerplan weidevogels deelgebied Hoeksmeer – Appingedam

Ingediend door gebiedscoördinator Vereniging Meervogel

Namens samenwerkende partijen:

- Vereniging Natuurmonumenten
- Wildbeheerseenheid Bierum
- Agrarische natuurvereniging Meervogel

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen op 17 november 2009

Collectief beheerplan weidevogels; deelgebied Hoeksmeer – Appingedam

Inhoudsopgave

- 1) Inleiding**
 - 1.1 Aanleiding en status
 - 1.2 Doel van dit plan
 - 1.3 Deelnemende partijen

- 2) Gebiedskenmerken ten aanzien van weidevogelbeheer**
 - 2.1 Ligging en afbakening
 - 2.2 Populatie-eigenschappen
 - 2.3 Terreinkenmerken en water
 - 2.4 Beheer
 - 2.5 Predatie en faunabeheer
 - 2.6 Huidige organisatie en samenwerking

- 3) Doelstellingen**

- 4) Methode**
 - 4.1 Huidige situatie en streefbeeld
 - 4.1.1 De Grutto centraal
 - 4.1.2 Opmerkingen ten aanzien van een breder weidevogelspectrum
 - 4.2 Beschrijving van de werkwijze Meer doen in minder gebieden
 - 4.2.1 Gebiedsaanpak en werkwijze
 - 4.2.2 Stappen voor het intekenen van de mozaïekkaart
 - 4.3 Uitgangspunten predatie en faunabeheer

- 5) Maatregelen**
 - 5.1 Vertaling naar de geselecteerde clusters
 - 5.1.1 Marsum - Holwierde
 - 5.1.2 Jukwerd
 - 5.1.3 Tjamsweer – Ekenstein - Wirdum
 - 5.1.4 Hoeksmeer - Appingedam
 - 5.1.5 Overschild
 - 5.1.6 Uiterburen
 - 5.2 Kwaliteitsaspecten geldend in het gehele gebied

- 6) Organisatie en samenwerking**
 - 6.1 Gebiedscoördinatie
 - 6.2 Individuele partijen

- 7) Begroting en planning**
 - 7.1 Begroting
 - 7.2 Planning

Literatuur en bronnen

Kaart 1a: Begrenzing van het zoekgebied
Kaart 1b: Inhoudelijke achtergrond verspreiding Grutto en agrarisch natuurbeheer
Kaart 1c: Aanpak per cluster
Kaart 2: Maatregelen / mozaïek voor de korte termijn (pm. separaat uitwerken)

Bijlage 1: Spelregels weidevogelbeheer conform Natuurbeheerplan Provincie Groningen 2009

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en status

Het gaat niet goed met de weidevogels in Groningen. De laatste jaren zijn de aantallen drastisch afgenomen. Om deze neergaande trend te keren heeft Provincie Groningen in 2008 de nota "Meer doen in minder gebieden, Actieprogramma Weidevogels – Akkervogels Groningen" uitgebracht. Genoemde nota pleit voor een goede samenwerking tussen natuurbeschermers, vrijwilligers, faunabeheerders en boeren. Bovendien dient de inzet voor de weidevogels, sterker dan voorheen, te worden geconcentreerd in de meest kansrijke gebieden voor de weidevogelpopulatie. De Grutto is daarbij de belangrijkste kensoort.

Parallel aan de uitvoering van Meer doen in minder gebieden vindt een landelijke omvorming van het subsidiestelsel voor natuur- en landschapsbeheer plaats. Het Programma Beheer wordt omgevormd naar de nieuwe Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL). Ook het nieuwe SNL biedt stimulansen voor samenwerking in deelgebieden waarbij meer vertrouwen en verantwoordelijkheid bij de beheerder ligt. Per gebied dienen de verschillende grondeigenaren het beheer op elkaar af te stemmen. Het Natuurbeheerplan (Provincie Groningen, 2009) is gebaseerd op het nieuwe Subsidiestelsel.

Voor het weidevogelbeheer vereisen SNL en Natuurbeheerplan dat per deelgebied een collectief beheerplan beschikbaar is. Daarin moet worden aangegeven op welke wijze het gebied invulling geeft aan de zorg voor de weidevogels. Op basis van dit collectief beheerplan kunnen afspraken met Provincie Groningen worden gemaakt over beheer, inrichting en organisatie.

Voorliggend collectief beheerplan geeft invulling aan de eisen die het nieuwe beleid en de nieuwe regelingen stellen aan het collectief weidevogelbeheer.

In het gebied Hoeksmeer – Appingedam is een gebiedsgroep weidevogelbeheer gevormd waarin natuurbescherming, faunabeheer, vrijwilligers en agrariërs zijn vertegenwoordigd. Namens deze partijen treedt agrarische natuurvereniging Meervogel op als gebiedscoördinator. Zij biedt dit collectief beheerplan aan Gedeputeerde Staten van Groningen aan voor goedkeuring.

1.2. Doel van dit plan

Het doel van dit collectief beheerplan is om, in lijn met het nieuwe Natuurbeheerplan van Provincie Groningen, invulling te geven aan het gebiedsgericht weidevogelbeheer. Dit is een tweeledig doel. Door middel van dit plan geeft gebiedscoördinator Meervogel, namens de samenwerkende partijen, naar haar omgeving aan hoe zij omgaat met de middelen voor weidevogelbeheer. Dit plan dient om de effectiviteit van het beheer te verhogen en de kwaliteit daarvan te borgen.

Intern heeft dit collectief beheerplan als doel een transparante werkwijze te formuleren die duidelijk maakt onder welke voorwaarden grondgebruikers in het gebied wel of niet kunnen meedoen aan weidevogelbeheer. Voorafgaand aan subsidieaanvragen wordt al het beheer, individueel of collectief, getoetst aan de criteria uit dit collectief beheerplan. Bovendien vormt dit plan een richtlijn voor de interne organisatie van het gebiedscoördinatorschap.

1.3. Deelnemende partijen

- Vereniging Natuurmonumenten en tevens afstemming met Staatsbosbeheer
- Agrarische natuurvereniging Meervogel met daaraan verbonden boeren en vrijwilligers
- Wildbeheerseenheid Bierum

De bezetting van de gebiedsgroep is de volgende

Jacob de Bruin	Vereniging Natuurmonumenten
René Dijkema	WBE Bierum (stemt indien nodig af met WBE Fivelingo)
Lammert Huistra	melkveehouder Garrelsweer, Meervogel
Theo de Bruin	melkveehouder Garrelsweer, Meervogel
Frank de Jong	melkveehouder Appingedam, Meervogel (<i>trekker</i>)
Egbert Bosma	melkveehouder Holwierde

Waar nodig worden zaken afgestemd met Leon Luiten en Bert Corté van Staatsbosbeheer. De gebiedsgroep is actief vanaf november 2008. Op 9 maart 2009 heeft de gebiedsgroep alle grondgebruikers in het gebied door middel van een bijeenkomst geïnformeerd over de voorgestelde begrenzing als zoekgebied en de invulling van het beleid 'Meer doen in minder gebieden'. Daarbij is de grondgebruikers de mogelijkheid geboden om de eigendommen wel of niet aan te merken als zoekgebied weidevogels. Kaart 1a is daarvan een weergave.

Enkele grondgebruikers hebben aangegeven er op dit moment geen prijs op te stellen om te worden aangemerkt als zoekgebied weidevogels. Alle grondgebruikers hebben de gebiedsgroep evenwel het mandaat gegeven om verder te werken aan het collectief beheerplan voor de weidevogels. Ondanks een soms kritische houding ten aanzien van eventuele planologische belemmeringen kiezen zij dus voor de positieve insteek. De afspraak is gemaakt dat alle grondgebruikers in het zoekgebied door de gebiedsgroep weer bijeen worden geroepen wanneer het definitief concept van het collectief beheerplan gereed is.

2. Gebiedskenmerken ten aanzien van weidevogelbeheer

2.1. Ligging en afbakening

Op bijgevoegde kaart 1a is de begrenzing van het weidevogelzoekgebied Hoeksmeer – Appingedam aangegeven. Het zoekgebied is 3.535 ha groot. Van het zoekgebied bestaat 79% van de oppervlakte uit grasland.

Er is sprake van een ruime begrenzing waarbinnen is geprobeerd alle verspreide clusters met aanwezigheid van Grutto-broedparen op te nemen in de begrenzing. Binnen de begrenzing zijn de bestaande en eventueel toekomstige beheersgebieden weidevogels ten noorden van het Damsterdiep volledig opgenomen. Bovendien zijn in het zoekgebied de reservaatgebieden opgenomen die nu en/of in de toekomst een volledige of gedeeltelijke weidevogeldoelstelling kennen. Omliggende agrarische grond is – voor zover daarvoor bij de betreffende grondgebruikers draagvlak is – ruim begrensd om alle gebieden met potentie voor weidevogels mee te nemen. Binnen deze begrenzing komen ook gebieden met lage dichtheden voor. Door middel van toepassing van de spelregels wordt er door middel van dit collectief beheerplan zorg voor gedragen dat het beheer wordt geconcentreerd op de plekken met de hoogste weidevogeldichtheden.

2.2. Populatie-eigenschappen

De gebiedsdekkende Gruttokaart van Nederland, gebaseerd op data uit het jaar 2004, liet voor het zoekgebied Hoeksmeer – Appingedam een Grutto populatie van 60 – 100 broedparen zien. Op dit moment schat de gebiedsgroep het aantal broedparen op ca. 50 – 60. Onderstaande tabellen geven een indruk van het soortenspectrum en de aantallen die voorkomen in het zoekgebied. Tabel 1 geeft informatie over ca. 2000 ha landbouwgebied waarvan gegevens bekend zijn. Tabel 2 geeft een beeld van de situatie in de in het zoekgebied gelegen reservaten. Daarbij is, voor zover beschikbaar, ook de informatie van 10 jaar geleden opgenomen.

Tabel 1: Weidevogeltelgegevens Hoeksmeer - Appingedam; agrarisch gebied

Telgegevens agrarisch gebied (actuele situatie)	Vrijwillige bescherming, 1143 ha noordelijk Damsterdiep 2005		Vrijwillige bescherming, 1410 ha noordelijk Damsterdiep 2008		BMP telling, enkele doelsoorten 2008 noordelijk Damsterdiep		Collectief Hoekschildvogel (745 ha), nestentelling 2008	Collectief Damstervogel (126 ha), nestentelling 2008	Collectief weidevogelbeheer (871 ha), BMP 2007	Schatting huidige aantallen geïnvent. agr.gebied (ca 2000 ha)
	Landschapsbeheer Groningen *	Provincie Groningen	Meervogel & BoerenNatuur	BoerenNatuur	PTC & Sovon					
Kievit	77	57		78	10	26			135	
Grutto	12	8	20-25	8	4	6			30	
Tureluur	12	6	25-30	3	2				40	
Scholekster	11	15		34	10	20			45	
Watersnip	4								0	
Graspieper				2	1	9			20	
Veldleeuwerik		3		1	3	4			10	
Slobeend										
Gele kwikstaart				3		25			40	
Knobbelzwaan										
Krakeend										
Kuifeend						3			5	
Wulp										
Kluut										
Bergeend						2			2	
Zomertaling										
Wintertaling										
Totaal	116	86		129	30	95			327	

Totaal broedparen / 100 ha 16,4
Broedparen kritische soorten / 100 ha 8,6

* Opm.: inventarisatie niet volledig dekkend, o.a. niet alle Grutto's opgezocht/gevonden

Tabel 2: Weidevogeltelgegevens Hoeksmeer - Appingedam; reservaatgebieden

	Telgegevens, reservaten (historisch en actueel)										Totaal actuele tellingen (2006-2008) ca 375 ha			
	Bron							Staatsbosbeheer				Natuurmonumenten		
	Ekenstein (37 ha), 1998	Ekenstein (37 ha), 2005		Schildmeer noordzijde/Tetjehorn (108 ha), 1994			Tetjehorn (ca. 125 ha), 2003	Tetjehorn (ca. 125 ha), 2006		Uiterburen (ca. 100 ha), 2008		Hoeksmeer, Staatsbosbeheer deel (65 ha), 1998	Hoeksmeer, Staatsbosbeheer deel (65 ha), 2007	Hoeksmeer (ca. 110 ha), totaal gebied NM 2007
Kievit	18	3	6	49	66	13	46	13	44	126				
Grutto	15	1	10	4	2	1	34	4	17	21				
Tureluur	23	4	3	10	12	1	12	2	9	26				
Scholekster	12	6	5	4	4	3	12	1	2	15				
Watersnip		1	1	2	1		3			2				
Graspieper	2	2	7	13	15	20	4		1	38				
Veldleeuwerik			6	11	8	2		1	4	14				
Slobeend	6	1		13	11		15	2	5	17				
Gele kwikstaart			3	6	8	4				12				
Knobbelzwaan									1	1				
Krakeend				13	19	3		8	14	36				
Kuifeend	4	2		13	16		12	6	11	29				
Wulp						1				1				
Kluut				23	8			2	2	10				
Bergeend				5	7		9	2	4	11				
Paapje				1	2					2				
Zomertaling				6	10	2	4	1	2	14				
Wintertaling				19	3			1	3	6				
Kemphaan				2										
Kwartelkoning														
Kwartel			1											
Totaal broedparen	80	20	42	194	192	50	151	43	119	381				

Totaal broedparen / 100 ha 101,6

Broedparen kritische soorten / 100 ha 48,0

Om een goed beeld te krijgen van de weidevogelstand zijn diverse bronnen gebruikt. In het agrarisch gebied zijn de gemiddelde dichtheden ten opzichte van andere zoekgebieden in Groningen relatief laag. Zoals vaak het geval is bij lagere dichtheden komen de weidevogels voor in clusters. Plaatselijk zijn de dichtheden goed. Ook zijn er gedeelten waar de dichtheden laag zijn. Opgemerkt moet worden dat de gebruikte telgegevens voor het gedeelte van het zoekgebied noordelijk van het Damsterdiep niet gegarandeerd volledig zijn. Bij deze tellingen door vrijwilligers hoort de opmerking dat niet alle Grutto nesten zijn opgezocht en gevonden.

De in het voorjaar van 2007 uitgevoerde BMP-tellingen voor de PSAN collectieven zuidelijk van het Damsterdiep geven, ten opzichte van de jaarlijkse nestgegevens, een wat negatief beeld. Ten dele wordt dit verklaard door de extreem droge omstandigheden van eind maart tot begin mei. De indruk bestaat dat veel weidevogels niet tot broeden kwamen of nattere (reservaat)terreinen opzochten.

In het reservaat Ekenstein ligt ca. 35 ha grasland dat op het oog prima kan functioneren als fourageer-, broed- en kuikenland. De weidevogelstand is over de volle breedte sterk teruggelopen. De oorzaken kunnen zijn gelegen in verdichting van het landschap, bodemgesteldheid en predatie.

In Tetjehorn wordt geen primaire weidevogeldoelstelling nagestreefd. De stand van de Grutto is na inrichting van het gebied gedaald. In het gebied is daarentegen sprake van een breed spectrum aan weidevogelsoorten in mooie aantallen. Het gevarieerde gebied met water, korte vegetatie en wat ruigere gedeelten biedt geschikt biotoop voor de Kievit en Tureluur maar ook voor veel eendensoorten.

Op de voormalige eigendommen van Staatsbosbeheer in het gebied Hoeksmeer werd tot enkele jaren geleden gestreefd naar optimale omstandigheden voor water- en moerasvogels. Dit had een sterke daling van de weidevogelstand tot gevolg. In 1998 was de Grutto-dichtheid met meer dan 50 broedparen per 100 ha nog bijzonder hoog.

Door Natuurmonumenten wordt op dit moment voor het gehele gebied gekozen voor herstel van de weidevogelstand. Op de graslanden waar deze doelstelling al enkele jaren wordt nagestreefd zijn de aantallen licht stijgend. Het gebied wordt door Natuurmonumenten als veelbelovend beschouwd.

2.3. Terreinkenmerken en water

Het gebied Hoeksmeer – Appingedam bestaat uit een overwegend open agrarisch landschap. De kleigronden in het noorden gaan bij het Schildmeer aan de zuidzijde van het zoekgebied over in klei-op-veen en veengronden. Noordelijk van het Damsterdiep valt de kenmerkende onregelmatige verkaveling op. In dit deel van het gebied dat gedeeltelijk als beheersgebied is aangemerkt liggen veel kromme sloten. Ten opzichte van de omgeving zijn de natuurgebieden Ekenstein, Hoeksmeer, Tetjehorn en Uiterburen gelegen op de laagste en natste delen in het landschap. De omliggende agrarische gebieden zijn over het algemeen rationeel verkaveld en ontwaterd.

De kenmerkende openheid van het landschap wordt op een aantal plaatsen doorbroken door opgaande beplanting van recenter datum. Voorbeelden daarvan zijn de opgaande begroeiing op de vuilstort Appingedam, Garrelsweersterbos, Populierenbeplanting langs het Eemskanaal en de Roege Moer.

2.4. Beheer

Het zoekgebied bestaat uit een rationeel agrarisch gebied met betrekkelijk grote agrarisch bedrijven en een gemiddeld goede landbouwkundige ontwatering. Het contrast met de daarbinnen gelegen reservaten is vrij groot. Desalniettemin wordt op redelijk grote schaal aan agrarisch natuurbeheer gedaan.

Tabel 3 geeft een indruk van het agrarisch natuurbeheer dat in het zoekgebied wordt toegepast.

Tabel 3: Agrarisch natuurbeheer in zoekgebied Hoeksmeer - Appingedam (huidige situatie 2009)

PSAN pakket	km	ha
Nestbescherming (min. 25, 50 of 75 bp/100 ha)		835
Rustperiode 1 april – 23 mei		10
Rustperiode 1 april – 1 juni		44
Rustperiode 1 april – 8 juni		24
Rustperiode 1 april – 15 juni		30
Rustperiode 1 april – 21 juni		38
Vorbeweiden en rust 1 mei – 15 juni		-
Vorbeweiden en rust 8 mei – 22 juni		-
<i>Pakketten met een maaidatumbeperking totaal</i>		<i>146</i>
<i>Pakketten met een maaidatum vanaf 1 juni totaal</i>		<i>136</i>
Botanisch graslandbeheer (percelen)		7
Botanisch graslandbeheer (randen)	35	8
	<i>Botanisch beheer totaal</i>	
Plas-dras		-
	Totaal agrarisch natuurbeheer	997
	Totaal 'zwaar' beheer	151

In de beheersgebieden boven Appingedam wordt op ca. 35% van het begrensde gebied een pakket met uitgestelde maaidatum afgesloten. Binnen de collectieven PSAN die via Meervogel zijn afgesloten wordt door de deelnemers op ca. 7% van het oppervlak een pakket met uitgestelde maaidatum gerealiseerd. Daarbovenop wordt op ongeveer 4% van het areaal de maatregel "vluchtheuvels" toegepast.

In onderstaande tabel is weergegeven welke natuurtypen door de terreinbeherende organisaties zijn aangegeven ten behoeve van het Natuurbeheerplan 2009.

Tabel 4: Natuurtypen in de reservaatgebieden, Appingedam-Hoeksmeer

Natuurtype	ha
N04.02 Zoete plas	15,62
N05.01 Moeras	66,62
N06.01 Veenmosrietland en moerasheide	0,24
N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland	90,94
N12.03 Glanshaverhooiland	5,46
N13.01 Vochtig weidevogelgrasland	244,08
N13.02 Wintergastenweide	88,37
	Totaal natuurterreinen 2009
	511,35
Totaal korte grazige natuurtypen met waarde voor weidevogels	340,48
	<i>Nog om te vormen areaal</i>
	69,24

Het gebied Hoeksmeer is volledig aangemerkt als Vochtig weidevogelgrasland. Grote gedeelten van Tetjehorn, Uiterburen en Ekenstein bestaan uit Vochtig weidevogelgrasland en Kruiden- en faunarijk grasland. Deze korte vegetatietypen kunnen van waarde zijn voor weidevogels.

2.5. Predatie en faunabeheer

WBE Bierum heeft een brede oriëntatie waarvan ook het weidevogelbeheer deel uitmaakt. Problemen met predatie treden vooral op daar waar het oorspronkelijke open karakter van het gebied verloren gaat. Voorbeelden daarvan zijn:

- Verruiging moerasdeel Hoeksmeer
- Bosperceel Groeninvest
- Opgaande populierenbeplanting langs het Eemskanaal
- Ekenstein
- Reservaatgebieden en randgebieden Schildmeer
- Vuilstort Appingedam

Op dit moment is er een goede dialoog tussen Natuurmonumenten, Gemeente Appingedam, landbouw en WBE ten aanzien van preventie en bestrijding van bovenmatige predatie van weidevogels. De afgelopen jaren zijn in het landbouwgebied verschillende maatregelen uitgevoerd op het vlak van faunabeheer. In het kader van dit plan wordt met voorrang ingezet op landschappelijke maatregelen die vestiging en voortplanting van predatoren voorkomen. Contacten met de waterschappen, Groeninvest en Staatsbosbeheer kunnen daarbij nog verder worden uitgebouwd.

2.6. Huidige organisatie en samenwerking

De gebiedsgerichte samenwerking bestaat vooral uit informeel overleg. Natuurmonumenten behartigt de belangen van reservaat Hoeksmeer en overlegt daarover met de omliggende boeren en Meervogel. Ten aanzien van de terreinen van Staatsbosbeheer is het streven de huidige 'harde' grenzen tussen natuur- en landbouwgebied gevarieerder te maken. Ook liggen er mogelijkheden voor medebeheer van natuurterreinen. Op dit vlak wordt intensief samengewerkt met Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Slochteren (ANLS).

Meervogel heeft de laatste jaren een flinke groep boeren en vrijwilligers enthousiast gekregen voor het weidevogelbeheer. Dit betreft vooral het gebied ten zuiden van het Damsterdiep. De contacten met de WBE vinden tot dusver vooral plaats op individuele basis boer – jager.

3. Doelstellingen

De doelstellingen in dit gebied betreffen het gehele soortenspectrum van weidevogels. Op een aantal locaties is ontwikkeling van de Grutto-populatie aan de orde. In de reservaten Tetjehorn en Uiterburen zal daarnaast aandacht worden besteed aan het optimaliseren van het biotoop voor de nog kritischer soorten zoals Watersnip, Zomer- en Wintertaling en Slobeend.

Ecologische doelen op korte termijn:

- Tot 2015 stabiliseren van het aantal Grutto's op minimaal 60 broedparen in het zoekgebied. Dit is de geschatte populatieomvang in het gehele zoekgebied in 2006.
- Daarnaast behoud van een gevarieerde weidevogelstand met gemiddeld minimaal 25 weidevogelbroedparen per 100 ha waarvan minimaal 15 broedparen van kritische weidevogel soorten per 100 ha in het gehele zoekgebied.

Ecologische doelen op lange termijn:

- Groei van de Grutto-populatie naar minimaal 100 paar in 2030, dit komt overeen met ongeveer 5% van de provinciale doelstelling van 2000 broedparen in Groningen.
- Daarnaast behoud van een gevarieerde weidevogelstand met gemiddeld minimaal 30 weidevogelbroedparen per 100 ha waarvan minimaal 20 broedparen van kritische weidevogel soorten per 100 ha in het gehele zoekgebied.

Doelen ten aanzien van beheer:

- In goede samenwerking een mozaïekbeheer realiseren waarvan zowel natuurgebieden als landbouwgronden deel uitmaken.
- Een goed beheer voor weidevogels van alle graslandvegetaties in de reservaten. Variërend van schrale terreinen voor de zeer kritische soorten als Watersnip, Wulp, Kwartelkoning, Zomer- en Wintertaling en Slobeend tot matig bemeste terreinen voor soorten als Grutto en Tureluur. Het gaat in 2009 om ruim 500 ha met een gewenste groei in de nog om te vormen gebieden.
- Streven naar een goed weidevogelbeheer in de beheersgebieden van 45% van het areaal via het afsluiten van beheerspakketten.
- Streven naar een goed weidevogelbeheer op agrarische grond van minimaal 10% van het areaal via het afsluiten van beheerspakketten in de meest kansrijke/vogelrijke gedeelten op agrarisch areaal zonder beheerstitel.
- Per Grutto-paar zal tenminste 1,4 ha kwalitatief goed kuikenland worden gerealiseerd volgens een adequate spreiding.

4. Methode

In dit hoofdstuk wordt de huidige situatie vergeleken met het streefbeeld zoals dit is geschetst in de nota Meer doen in minder gebieden. Dit gebeurt op basis van de doelen voor het aantal Grutto's in dit deelgebied op de korte termijn. Ook wordt een aantal opmerkingen gemaakt ten aanzien van die gebieden waar de inzet niet specifiek is gericht op de Grutto maar op een breder spectrum van weidevogels.

Vervolgens wordt de werkwijze toegelicht die wordt toegepast om van de bestaande situatie te komen richting de gewenste situatie. Dit leidt tot een aantal stappen die voor elke grondgebruiker in het gebied gelden.

4.1. Huidige situatie en streefbeeld Meer doen in minder gebieden

4.1.1. De Grutto centraal

Grutto's hebben voor hun gehele levenscyclus voldoende areaal geschikt biotoop nodig. Er is voldoende open ruimte nodig, plas-dras en bemest land om op te vetten, broedbiotoop, foerageergebied en kuikenland. Over de hoeveelheid 'leefland' die nodig is per Grutto-paar zijn, vanwege de enorme verschillen tussen gebieden, weinig wetenschappelijk onderbouwde gegevens beschikbaar. Bovendien is een eventuele norm afhankelijk van de lokale dichtheid aan Grutto's en andere weidevogels. Ook is op elk moment in het seizoen en elke fase van de reproductiecyclus sprake van wisselende biotoopvereisten.

De nota Meer Doen in Minder Gebieden kent een provinciale doelstelling van 2000 Grutto-broedparen. Daarvoor is een inzet van 8500 ha beheer beschikbaar. Dit is 4,25 ha per Grutto-paar. Deze vuistregel wordt in dit collectief beheerplan als uitgangspunt genomen. Van deze totaaloppervlakte dient minimaal 1,4 ha te bestaan uit kwalitatief geschikt kuikenland dat bovendien bereikbaar is voor de kuikens, met andere woorden; adequaat verspreid.

Meer doen in minder gebieden heeft de ambitie de inzet van middelen voor weidevogelbeheer te concentreren in een gebied van ca. 19.400 ha. Gemiddeld is de Grutto-dichtheid dan ca. 10 broedparen / 100 ha. In dat geval wordt op 40 á 45% van het areaal zwaar beheer uitgevoerd. Dergelijke percentages zwaar beheer worden voor kleinere onderzoeksgebieden van enkele honderden ha noodzakelijk geacht (De Levende Natuur, Effectief weidevogelbeheer, naar een doeltreffender inzet van zwaar beheer, Ernst Oosterveld, mei 2009).

Voor het zoekgebied Hoeksmeer - Appingedam betekent deze benadering dat voor de korte termijn doelstelling van 60 Grutto-broedparen 255 ha zwaar beheer – in al haar variëteiten op reservaat en landbouwgrond – nodig is. Een gemiddelde dichtheid van minimaal 10 broedparen per 100 ha betekent dat in een gebied van maximaal 600 ha zwaar beheer wordt geplaatst. Om deze dichtheden te halen wordt ingezoomd op de aanwezige clusters van Grutto's. Dit gebeurt volgens een aantal stappen (zie paragraaf 4.2.) waarbij conform de landelijk vastgestelde spelregels wordt gewerkt.

Onderstaande tabel laat zien wat dit betekent voor de toepassing per cluster.

Tabel 5: toepassing per cluster

Deelgebied HOEKSMEEER-APPINGEDAM Korte termijn (2010-2015)		Geheel gebied				Reservaten				Landbouw						
Oppervlakte cluster (ha)	Doel Gruttoparen korte termijn	Richtlijn benodigd areaal (MDIMG)		Benadering bestaande inzet beheer		Doel Gruttoparen korte termijn	Richtlijn benodigd areaal (MDIMG)		Bestaande inzet beheer schatting		Doel Gruttoparen korte termijn	Richtlijn benodigd areaal (MDIMG)		Bestaande inzet beheer schatting		
		Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -		Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -	Overschot + / tekort -						
Clusters																
Marsum - Holwierde	395	8	34	20	-14						8	34	20	-14		
Jukwerd	440	10	43	35	-7						10	43	35	-7		
Tjamsweer-Ek.st.-Wirdum	350	7	30	38	8	0	0	20	20		7	30	18	-12		
Hoeksmeer - Appingedam	1100	35	149	149	0	20	85	110	25		15	64	39	-25		
Overschild	1000	0	0	150	150	0	0	110	110		0	0	40	40		
Uiterburen	250	0	0	100	100	0	0	100	100		0	0	0	0		
	3535	60	255	491	236	20	85	340	255		40	170	151	-19		

Toelichting tabel 5: Voorbeeld cluster Hoeksmeer – Appingedam;

Het cluster is ca. 1100 ha groot en binnen dit cluster wordt voor de korte termijn gestreefd naar 35 Grutto-broedparen. Hiervoor is $35 \times 4,25 = 149$ ha 'leefland nodig en beleidsmatig beschikbaar (uitgangspunt Meer doen in minder gebieden). In het reservaat Hoeksmeer ligt ongeveer 110 ha korte graslandvegetaties. Ten opzichte van het streefaantal van 20 Grutto-paren op korte termijn is er dus in theorie ruim voldoende leefland. Enige groei is nog mogelijk. In het landbouwgebied wordt gestreefd naar 15 Grutto-broedparen. Daarvoor is op dit moment 25 ha leefland te weinig beschikbaar. Meer zwaar beheer is noodzakelijk. Geprobeerd wordt het beheer zo te clusteren dat sprake is van lokale Grutto dichtheden van minimaal 10 broedparen / 100 ha. Dat betekent dat alleen in de betere gedeelten, binnen dit cluster ca. 350 ha totaal / 30% van de oppervlakte, zwaar beheer wordt geplaatst.

Conclusies:

- In de reservaten Ekenstein, Tetjehorn en Uiterburen van Staatsbosbeheer geldt de Grutto niet als maatstaf voor beoordeling van de hoeveelheid en kwaliteit van het beheer. Zowel binnen de natuurgebieden als in de zone daaromheen moet maatwerk worden toegepast gericht op het volledig spectrum van weidevogels.
- In het reservaat Hoeksmeer van Natuurmonumenten is, theoretisch gezien, nog enige ruimte voor groei van de populatie.
- In de landbouwgebieden waar Grutto's voorkomen, lees alles noordelijk van het Eemskanaal, is in theorie onvoldoende 'leefland' voor de Grutto beschikbaar.
- De aanpak dient gericht te worden op het stimuleren van meer beheer, de juiste spreiding daarvan (neerleggen bij de vogels) en het verbeteren van de kwaliteit (voldoende mozaïek en evenwichtige spreiding laat maaien en botanisch beheer).

4.1.2. Aanvullende opmerkingen ten aanzien van een breder weidevogelspectrum

Het beheer in het agrarisch gebied en het reservaat Hoeksmeer richt zich voornamelijk op soorten uit de Grutto-groep. In enkele reservaten speelt de Grutto minder een rol als kensoort. Hier wordt besproken hoe met deze gebieden wordt omgegaan.

Tetjehorn: Dit reservaatgebied van Staatsbosbeheer kent qua natuurtypen geen specifieke weidevogel- c.q. Grutto-doelstelling. Als voornaamste natuurtypen zijn Kruiden- en faunarijk grasland, Moeras en Wintergastenweide toegekend. Het aantal broedparen van de Grutto is de afgelopen jaren tot enkele teruggelopen. Desalniettemin heeft het natte gebied in het vroege voorjaar een sterk aantrekkende werking op Grutto's die daar komen opvetten. Bovendien kent het gebied een zeer gevarieerde en rijke weidevogelstand met veel Kieviten en Tureluurs en soorten als Slobeend, Zomertaling, Wintertaling, Kluut, Paapje en Watersnip.

In het kader van het collectief beheerplan wordt met Staatsbosbeheer en ANLS overlegd over de meest optimale vorm van medebeheer. Bovendien wordt in het agrarisch gebied grenzend aan het reservaat ruimte geboden voor het afsluiten van beheerspakketten. Hiervoor wordt 40 ha gereserveerd. Op deze wijze wordt het betrekkelijk schrale weidevogelbiotop in het reservaat uitgebreid met matig bemest broed- en fourageergebied. De hoop is dat dit leidt tot nieuwe broedgevallen van de Grutto in de randzone.

Ekenstein: De weidevogelstand in het graslanddeel van reservaat Ekenstein is de afgelopen jaren behoorlijk teruggelopen. Meervogel probeert samen met Staatsbosbeheer aan herstel te werken. De natuurtypen Kruiden- en faunarijk Grasland en Vochtig Weidevogelgrasland bieden daarvoor ook een goede basis. Samen zal worden geprobeerd de oorzaken voor de neergaande trend en mogelijkheden voor herstel op een rij te zetten en uit te voeren.

Uiterburen: De ideevorming over dit, nog te ontwikkelen, gebied is gaande. Duidelijk is dat een gedeelte van het gebied een weidevogeldoelstelling zal gaan krijgen. Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Slochteren en Meervogel hebben interesse getoond om een rol te spelen bij het eindbeheer. In het kader van dit collectief beheerplan wordt specifiek bekeken hoe dit ingevuld zou kunnen worden.

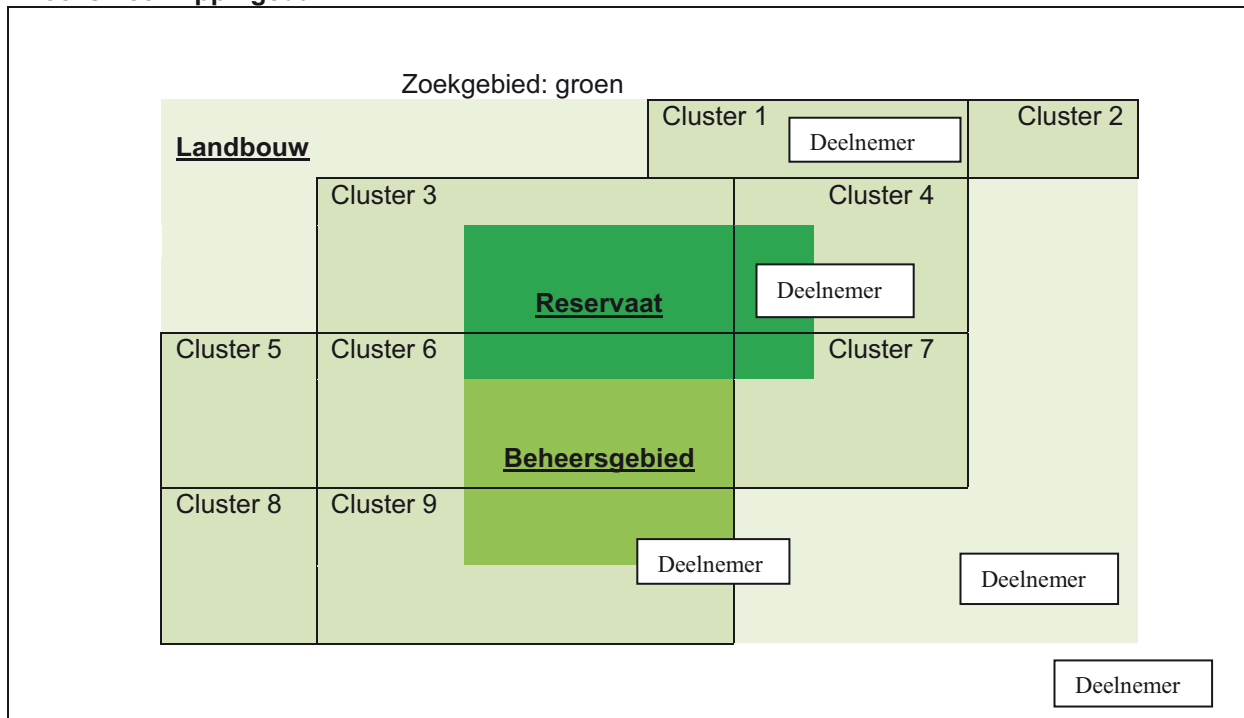
4.2. Beschrijving van de werkwijze Meer doen in minder gebieden

Meer doen in minder gebieden betekent dat stapsgewijs wordt ingezoomd op de betere weidevogelgebieden om daar via goed beheer optimale condities te scheppen voor een stabiele en mogelijk groeiende weidevogelpopulatie. In deze paragraaf worden de stappen beschreven die daarvoor nodig zijn.

4.2.1 Gebiedsaanpak en werkwijze

In onderstaande figuur wordt schematisch aangegeven hoe het gebied wordt benaderd:

Hoeksmeer-Appingedam

Zoekgebied

In het deelgebied Hoeksmeer - Appingedam zijn de open graslandgebieden met goede potenties voor de weidevogels geselecteerd als zoekgebied (kaart 1a).

Vereiste weidevogelaantallen

Buiten het zoekgebied komen mogelijkheden voor weidevogelbeheer via de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) te vervallen. Binnen het zoekgebied kan alleen deelname plaatsvinden wanneer op de betreffende grond van de grondgebruiker of groep grondgebruikers aantoonbaar een minimale dichtheid van 5 Grutto's per 100 ha, 15 weidevogelbroedparen per 100 ha en/of 10 broedparen van kritische weidevogels per 100 ha voorkomt.

Prioritaire clusters

Binnen het zoekgebied worden zogenaamde clusters begrensd. Dit zijn gebieden die in principe worden begrensd door elementen in het landschap die voor de weidevogels / weidevogelkuikens als barrière worden beschouwd. Bijvoorbeeld meerbaanswegen, kanalen en beschoeide watergangen en spoorlijnen. Clusters variëren van enkele honderden tot maximaal 1.000 ha. De clusters worden met prioriteit behandeld. Dit betekent dat door de gezamenlijke partijen in principe alle grondgebruikers worden benaderd. In kleinschalige (keukentafel)bijeenkomsten worden mensen persoonlijk benaderd en kan per cluster de mozaïekkaart worden ingetekend. De mozaïekregisseurs spelen daarbij een belangrijke rol.

Wanneer grondgebruikers binnen het zoekgebied maar buiten de clusters bestaand beheer willen voortzetten of nieuw beheer willen afsluiten dienen zij zelf aan te kunnen tonen dat ter plekke de vereiste aantallen weidevogels voorkomen. Bovendien moet men op bedrijfsniveau en op gebiedsniveau de minimale hoeveelheden goed beheer, respectievelijk 5 en 10%, realiseren. Dit betekent dat belangstellenden actief contact moeten zoeken met weidevogeltellers en naburige grondgebruikers.

Binnen het zoekgebied van in totaal 3.535 ha zijn 6 clusters geselecteerd. Binnen de ruim begrensde clusters wordt in overleg met de grondgebruikers een optimale concentratie van beheer nagestreefd. Bovenstaande criteria zijn daarvoor maatgevend.

Streefdoelen beheer

Per deelnemer geldt dat op minimaal 5% van het bedrijfsareaal waarop aan weidevogelbeheer wordt gedaan een pakket met een uitgestelde maaidatum moet worden afgesloten. Op clusterniveau is het streven om op landbouwgrond 10% optimaal beheer te realiseren. Wanneer een aantal deelnemers minder beheer kan inpassen dan het genoemde percentage van 10% betekent dit dat op clusterniveau gezocht moet worden naar deelnemers die meer zwaar beheer kunnen inpassen. De één doet wat minder, de ander wat meer.

Elke deelnemer verplicht zich bij deelname tot realisatie van minimaal 1,4 ha kuikenland per Grutto-paar waarvan bij voorkeur minimaal 0,4 botanisch beheer (minimaal 50% van dit kuikenland ligt binnen 225 meter van het broedperceel in de periode mei). Dit kuikenland hoeft niet persé volledig op de eigen grond te liggen. In overleg met de omringende grondgebruikers kan een passend mozaïek worden samengesteld.

Mozaïekregie

Binnen de kaders die dit beheerplan stelt ziet de mozaïekregisseur toe op:

- Toepassing van de spelregels
- Een effectieve spreiding; deels d.m.v. jaarlijks roulerend beheer en last-minute maatregelen. Uitgegaan wordt van minimaal 60% voor zes jaar vast, maximaal 20% jaarlijks roulerend en maximaal 20% last-minute
- Kwaliteit van het beheer

Kennishiaat; onvoldoende telgegevens

In een optimale situatie is op perceelniveau binnen de volledige clusters bekend waar hoeveel weidevogels zitten. Van dit ideaalbeeld is op dit moment geen sprake. Het beste materiaal waar de gebiedsgroep zich op kan baseren is:

- Tweejaarlijkse karteringen Staatsbosbeheer en reeksen telgegevens van Natuurmonumenten
- Gebiedsdekkende Gruttokaart van Nederland. Deze is echter plaatselijk gedateerd en onvolledig en het schaalniveau is beperkt bruikbaar vanwege de weergave in hokken van 25 ha. Bovendien is deze bron voor deze toepassing onvoldoende betrouwbaar.
- Van de bestaande collectieven PSAN heeft/krijgt de gebiedsgroep de beschikking over BMP gegevens Sovon 2007 en 2010. Bovendien houdt elke deelnemer jaarlijks een stippenkaart bij. Dit collectief beheer bestrijkt echter maar een deel van het zoekgebied.
- BMP tellingen Provincie Groningen
- Gegevens vrijwillig weidevogelbeheer via Landschapsbeheer Groningen

In de beschreven aanpak en prioritering wordt volop gebruik gemaakt van de beschikbare gegevens. Die zijn echter niet zodanig dat een gebiedsdekkende zonerings op perceelniveau gemaakt kan worden van aanwezige aantallen en daarbij vereiste hoeveelheid beheer. Beschreven stappen geven voor de korte termijn houvast voor een goed beargenteerde en praktische werkwijze. Daarbij ligt er een uitdagende taak voor de mozaïekregisseur(s) om samen met de gebiedsgroep en de grondgebruikers de fine-tuning aan te brengen.

4.2.2 Stappen voor het intekenen van de mozaïekkaart

In paragraaf 4.2.1 is een beschrijving gegeven van de gebiedsaanpak. Uiteindelijk dient deze aanpak er toe te leiden dat de wijze waarop de mozaïekkaart door de gebiedscoördinator wordt ingetekend leidt tot voldoende kwaliteit. Dit betekent dat per grondgebruiker een aantal stappen moet worden doorlopen om er voor te zorgen dat alleen middelen worden ingezet:

- a) op locaties met goede weidevogelaantallen
- b) ten behoeve van goed gemotiveerde boeren

Deze stappen zijn in het volgende schema weergegeven:

Stappen

1. Is betreffend gebied landschappelijk en qua populatie in potentie geschikt voor weidevogels? **Ja V Nee, > valt af**
 2. Is de grondgebruiker bereid om binnen het cluster actief mee te werken aan optimalisatie van het mozaïekbeheer o.b.v. de vogels? **Ja V Nee > valt af**
 3. Komen in betreffend gebied -van minimaal 100 ha- meer dan 5 Grutto-broedparen en/of 15 weidevogelbroedparen totaal en/of 10 broedparen kritische soorten voor? **Ja V Nee > valt af**
 4. Kan en wil de grondgebruiker op duurzaam gebruikte agrarische grond minimaal 5% 'zwaar beheer' (botanisch of maaien vanaf 1 juni) realiseren? **Ja V Nee > valt af**
 5. Kan en wil de grondgebruiker, in samenspraak met de omringende aanliggende grondgebruikers in het cluster, 1,4 ha kuikenland* per aanwezig Grutto-broedpaar realiseren? **Ja V Nee > valt af**
-

** Van de 1,4 ha kuikenland bestaat bij voorkeur minimaal 0,4 ha uit botanisch beheer/kruidenrijke vegetatie. Minimaal 50% van het kuikenland ligt in de periode mei dichtter dan 225 meter van het broedperceel. Voor de beoordeling van het kuikenland worden de spelregels uit het Natuurbeheerplan van de Provincie Groningen gebruikt (bijlage 1).*

De vermelde stappen zijn richtinggevend voor het intekenen van de mozaïekkaart en zorgen voor concentratie van het beheer op de beste plekken. "Meer doen in minder gebieden."

4.3. Uitgangspunten predatie en faunabeheer

Kort wordt hier de wijze aangegeven waarop, in zijn algemeenheid, met het fenomeen predatie en faunabeheer wordt omgegaan. Gebruik maken van kennis, gegevens verzamelen en voorrang voor landschappelijke maatregelen zijn daarbij kernpunten.

Predatie is van invloed op weidevogelpopulaties. Onderzoeken tonen dit aan. Voorbeelden zijn:

- Precocial problems, Shorebird chick performance in relation to weather, farming and predation (Hans Schekkerman, 2008)
- Vermindering van predatiedruk op weidevogels in Lutjegast/Doezum: ervaringen en effecten in 2005 en 2006, Ernst Oosterveld 2007

Voor een goede interpretatie van de lokale situatie en een verantwoorde aanpak wordt gebruik gemaakt van genoemde onderzoeken. In het kader van dit collectieve beheerplan voert het te ver om uitgebreid de lokale problematiek en alle bijpassende maatregelen te beschrijven.

De samenwerking in gebiedsgroepen / weidevogelkringen levert veel extra informatie op over de lokale problematiek en mogelijkheden om problemen in samenwerking aan te pakken. Voor behoud van een goede Grutto-populatie in Groningen is het noodzakelijk snel, duidelijke keuzes te maken. Wanneer de keuze voor een weidevogelstelling is gemaakt hoort faunabeheer op basis van goede argumenten daarbij. Predatie en het beheersen daarvan is bij uitstek een onderwerp dat gebiedsgericht moet worden opgepakt. In volgorde worden daarbij de volgende stappen doorlopen:

- Aanpassing in het landschap ten gunste van rust en openheid
- Zorgen voor voldoende dekking voor nesten en kuikens
- Maatregelen faunabeheer

Om dit goed te kunnen doen is de beschikbaarheid van gegevens essentieel. De WBE maakt daarvoor capaciteit vrij. Bij het signaleren en doorgeven van informatie van boeren, faunabeheerders, vrijwilligers en terreinbeheerders speelt de mozaïekregisseur een grote rol. De gebiedscoördinator draagt er, namens alle partijen, zorg voor dat op verantwoorde wijze de juiste maatregelen worden getroffen.

5. Maatregelen

Alle maatregelen zijn erop gericht een kwalitatief goed mozaïekbeheer neer te leggen met voldoende dichtheid en spreiding van fourageer-, broed- en kuikenland. Daarbij wordt zowel naar het agrarisch- als het natuurgebied gekeken.

Bij alle maatregelen wordt een balans gezocht tussen ecologische kwaliteit en behoud van motivatie en deelnamebereidheid in de landbouw. Enerzijds wordt de inzet van middelen op ongeschikte plaatsen beëindigd en/of voorkomen. Anderzijds wordt in de goede weidevogelgebieden geprobeerd ruimte te bieden voor alle maatregelen die een verbetering betekenen van het beheer ten opzichte van de huidige situatie. Daarbij kan en hoeft het niet altijd zo te zijn dat vanaf de start de optimale situatie meteen wordt bereikt. Via een groei-model wordt gestreefd naar een optimale situatie.

In dit hoofdstuk worden op hoofdlijn de accenten aangestipt. Voor nadere invulling van de maatregelen maken gebiedscoördinator en mozaïekregisseurs gebruik van de volgende bronnen:

- Handleiding Gebiedsaanpak Weidevogelbeheer. Rapport in Opdracht van BoerenNatuur. Veenwouden: Altenburg & Wymenga, Oosterveld, E. (2007).
- Technische Handleiding Weidevogelbeheer. Rapport in Opdracht van BoerenNatuur. Veenwouden: Altenburg & Wymenga., Oosterveld, E. (2007).

In paragraaf 5.1 wordt de aanpak per cluster besproken. In paragraaf 5.2 volgt een aantal kwaliteitsaspecten die gelden voor het gehele gebied.

5.1 Vertaling naar de geselecteerde clusters

Dit beheerplan geeft richting aan de maatregelen die in de verschillende clusters nodig zijn om een verbetering van het weidevogelbiotoop te realiseren. Daarbij wordt ingegaan op de volgende aspecten:

- terreinkenmerken en water
- mozaïekbeheer en mest
- inrichtingsmaatregelen
- predatie en faunabeheer

Voor het hele zoekgebied zal eind 2009 voor het eerst een zogenaamde mozaïekkaart worden ingetekend. Daarop geven alle grondgebruikers op perceelsniveau aan welk beheer zij de komende jaren gaan uitvoeren. De ambitie is de effectiviteit van het beheer te verhogen door het juiste beheer op de juiste plek te leggen. Van het gehele zoekgebied is een analyse gemaakt van de huidige terreinkenmerken en de actuele aantallen weidevogels. Daaruit blijkt dat de mogelijkheden voor optimalisatie van het beheer per cluster verschillen. Daarvoor wordt de volgende typering gehanteerd:

Rood: Streven naar meer goed beheer

Betreffend gebied kent een redelijk tot goede weidevogeldichtheid. In het betreffende gebied is kwantitatief onvoldoende areaal aanwezig dat voor de daar aanwezige weidevogels, met als kensoort de Grutto, kan dienen als voedsel-, broed- en kuikenland.

Groen: Fine-tuning

In het betreffende gebied is qua oppervlakte in principe voldoende goed beheerd areaal aanwezig en/of de Grutto-stand is op grond van meerjarige gegevens redelijk tot goed te noemen. De inzet wordt vooral gericht op het optimaliseren van de spreiding en de kwaliteit van het beheer.

Geel: Kwaliteitsimpuls

In het betreffende gebied is qua oppervlakte in principe voldoende extensief beheerd areaal aanwezig. Door optimalisatie van inrichting en beheer worden de mogelijkheden benut om het gebied als biotoop voor het volledige spectrum aan weidevogels, waaronder de Grutto, te verbeteren.

Blanco: Geen aanleiding voor aanvullende inzet

Qua weidevogeldichtheid geeft dit gebied geen aanleiding om actief te streven naar extra deelname aan agrarisch natuurbeheer via het afsluiten van beheerpakketten. Wanneer grondgebruikers willen deelnemen dienen zij zelf deugdelijk aan te tonen dat in betreffende gebied wordt voldaan aan de minimaal vereiste weidevogelaantallen. Dit laatste wordt berekend in een gebied van minimaal 100 ha.

In Hoeksmeer – Appingedam worden de volgende clustergebieden onderscheiden:

- 5.1.1 Marsum - Holwierde
- 5.1.2 Jukwerd
- 5.1.3 Tjamsweer – Ekenstein - Wirdum
- 5.1.4 Hoeksmeer - Appingedam
- 5.1.5 Overschild
- 5.1.6 Uiterburen

Binnen de clusters staat de benadering vanuit de huidige concentraties van weidevogels centraal. Zoals beschreven is de weidevogelstand in het zoekgebied sterk wisselend op verschillende locaties. Er is gebiedsdekkend geen volledig beeld van de actuele weidevogelaantallen. Bekend is wel dat verspreid over het gehele zoekgebied plekken voorkomen met betere en met lagere weidevogeldichtheden. Daarom wordt er voor gekozen het gehele zoekgebied als cluster te begrenzen. Binnen de clustergebieden wordt actief gewerkt vanuit de concentraties van de Grutto. Deze zijn op de kaart 1c 'aanpak per cluster' ingetekend. In de gebieden met veronderstelde lage dichtheden (minder dan 15 weidevogelbroedparen per 100 ha) wordt geen actieve inzet gepleegd om beheer af te sluiten. Vanzelfsprekend wordt wel contact onderhouden met de grondgebruikers die daar op dit moment meedoen aan collectief PSAN beheer. In veel gevallen zal dit betekenen dat het PSAN-beheer per 1 januari 2011 stopt. Wanneer grondgebruikers via objectieve gegevens voorafgaand aan dat moment kunnen aantonen dat zij wel voldoen aan de minimum-eis qua vogelaantallen en bovendien bereid zijn voldoende zwaar beheer op de juiste plekken te realiseren kunnen zij opnieuw beheer aanvragen. Op deze manier wordt betrokkenheid en actieve inzet van het gebied gestimuleerd en wordt voorkomen dat nu en in de toekomst geld op de verkeerde plek terecht komt maar ook dat locaties met potentie worden 'vergeten'.

Per cluster volgt hier een beschrijving van de situatie en benodigde maatregelen. In tabel 5 (paragraaf 4.1.1) is te zien in hoeverre het bestaande areaal beheer afwijkt van de optimale situatie. Een ruimtelijke vertaling van de activiteiten is te zien op kaart 1c "Aanpak per cluster".

5.1.1. Marsum – Holwierde

Landbouw: streven naar 8 Grutto-broedparen en 34 ha beheer in ca. 25% van het cluster
Reservaat: geen

Terreinkenmerken en water

Qua openheid, waterhuishouding en grondsoort (klei) is het landschap goed geschikt als weidevogelgebied. Het landschap is cultuurhistorisch bijzonder. De centriscie wierden en het verkavelingspatroon zijn daar voorbeelden van.

Mozaïekbeheer en mest

Vrij grote delen van dit cluster zijn als beheersgebied aangemerkt. Alleen zuidwestelijk van Marsum ligt een aantal percelen momenteel onder beheerspakket. Dit is ook een plek waar de Grutto zich vrij goed handhaaft. Noordoostelijk van Marsum komen ook Grutto's voor.

In principe ligt het beheer zuidwestelijk van Marsum op de goede plek. In grote delen van dit cluster ontbreekt voldoende kuikenland voor de aanwezige Grutto's. Het streven is hier, zowel door middel van randenbeheer en vluchtheuvels als maaidatumpakketten, verandering in te brengen.

Inrichtingsmaatregelen

Onderzocht moet worden in hoeverre de oevers van de Uitwierdermaar en de hoofdwatgang zuidelijk van Marsum barrières vormen voor weidevogelkuikens. Bovendien kan worden bekeken of op de laagste terreingedeelten (enkele percelen westelijk van Uitwierde) kleinschalige plas-dras situaties inpasbaar zijn.

Predatie en faunabeheer

Aan de noordoostzijde grenst dit cluster aan de opgaande beplanting bij het uitloopgebied van Biessum. Dit is een gegeven waar niet veel aan te doen is. De Uitwierdermaar vormt bovendien een goede barrière om verstoring door recreanten, honden, katten en eventueel vossen te beperken. Beheer van kraaien is een voorwaarde.

5.1.2 Jukwerd

Landbouw: streven naar 10 Grutto-broedparen en 43 ha beheer in ca. 25% van het cluster
Reservaat: geen

Terreinkenmerken en water

Dit cluster wordt begrensd door de N33 en de spoorlijn en kent een enigszins gemengd karakter met zowel akkerbouw als grasland. Veehouderij vormt qua grondgebruik het hoofdaandeel. Het cluster wordt doorsneden door de waterlopen Grote- en kleine Heekt. Rondom deze waterlopen zijn van nature lagere percelen te vinden. De bredere waterlopen zijn gedeeltelijk beschoeid.

Mozaïekbeheer en mest

Op vier plaatsen in dit cluster zijn Grutto-concentraties te vinden. Tussen Tjamsweer en Jukwerd, Noordelijk van het station van Appingedam, Zuidwestelijk van Wierhuizen en op een aantal lage percelen tussen Krewerd en de Grote Heekt. Bij Tjamsweer en het station van Appingedam is al jarenlang vrij veel beheer met een uitgestelde maaidatum afgesloten in de beheersgebieden aldaar. Dit beheer komt redelijk overeen met het voorkomen van de Grutto en is in principe voldoende om voldoende kuikenland per Gruttopaar aan te bieden (groen).

Dit is niet het geval in de noordelijker clusters. Daar zal het streven erop gericht zijn meer zwaar beheer te realiseren. De mogelijke statuswijziging van het betreffende gebied bij Krewerd naar beheersgebied biedt daarvoor ook goede mogelijkheden. Enkele grondgebruikers hebben in 2009 al aanvullend beheer afgesloten.

Inrichtingsmaatregelen en natuurcompensatie

De oevers van de Kleine- en Grote Heekt en de Krewerdermaar zijn gedeeltelijk voorzien van beschoeiingen. Dit zorgt voor barrières voor weidevogelkuikens die in het water terechtkomen waardoor ze het risico lopen te verdrinken. In het kader van ruilverkaveling Appingedam is het de bedoeling de Grote Heekt grotendeels van natuurvriendelijke oevers te voorzien. Gezamenlijke partijen zoeken afstemming tussen de ruilverkavelingswerkzaamheden en het weidevogelplan. Wellicht kan in combinatie daarmee extra plas-dras worden gerealiseerd en/of knelpunten bij de andere genoemde waterlopen worden opgelost. Voor waardevolle plas-dras situaties is ook het beheer van de oevers belangrijk. Voorkomen moet worden dat de taluds geheel dichtgroeien met riet en/of pitrus. Maaien en/of weiden moet mogelijk zijn.

In dit cluster ligt ongeveer 13 ha grond die door Provincie Groningen wordt gereserveerd ten behoeve van natuurcompensatie voor de aanleg van de N33. Natuurmonumenten en Meervogel gaan in overleg met Provincie Groningen om de mogelijkheden te verkennen. Daarbij worden eigendoms/pachtsituatie, inrichting en beheer van betreffend gebied en de omgeving daarvan besproken.

Predatie en faunabeheer

De opgaande begroeiing en ruigte rondom de voormalige steenfabriek en stortplaats liggen in de directe nabijheid van de betere weidevogelgebieden. De beplanting op de stortplaats zal door de gemeente Appingedam worden verwijderd. Graag wil de gebiedsgroep op projectbasis ook het terrein van de steenfabriek opruimen. In eerste instantie zal in samenspraak met Natuurmonumenten een kunstbouw voor het beheer van de vos worden geplaatst. Eventueel zou dit kunnen op het perceel juist noordelijk van de steenfabriek dat Natuurmonumenten in het kader van compensatie N33 is aangeboden.

5.1.3. Tjamsweer – Ekenstein - Wirdum

Landbouw: streven naar 7 Grutto-broedparen en 30 ha beheer in ca. 25% van het cluster
Reservaat: Ekenstein, maatwerk

Terreinkenmerken en water

Het graslandgebied in dit cluster vormt een betrekkelijk smalle strook noordelijk van het Damsterdiep. Het voorkomen van bebouwing en infrastructuur zorgt voor een enigszins gefragmenteerd karakter. Dit wordt versterkt door het feit dat enkele grondgebruikers hebben aangegeven er geen prijs op te stellen om te worden aangemerkt als zoekgebied. Opvallend element in het verder open landschap is het terrein Eekwerd in eigendom van Staatsbosbeheer.

Mozaïekbeheer en mest

Een cluster van Grutto's is te vinden tussen de spoorlijn en Tjamsweer (zie ook 4.3.2.). Het is zaak dit gebied geschikt te houden. Het mogelijk vervallen van de status beheersgebied van 'de punt' tussen Appingedam, spoorlijn en N360 is daarbij een aandachtspunt. Geprobeerd zal worden om draagvlak bij de boeren te houden om op Grutto-percelen beheer met een uitgestelde maaidatum af te sluiten.

Tot in de begin jaren van dit millennium waren op de graslanden tussen Eekwerd en de N360 hoge weidevogeldichtheden te vinden met ongeveer 15 Grutto-broedparen. Het is niet geheel duidelijk waarom dit gebied de laatste jaren is 'leeggelopen' (informatie Leon Luiten, Staatsbosbeheer). Verdichting van het landschap, predatiedruk en/of mijdingsgedrag en/of afname van het bodemleven kunnen daarbij een rol spelen. Het is onbekend of dit terrein als weidevogelgebied voor de Grutto en andere soorten hersteld kan worden. De graslanden zijn ten behoeve van het Natuurbeheerplan 2009 aangemerkt als Vochtig Weidevogelgrasland en Kruiden- en Faunarijk grasland. In de zomer van 2009 zal een vervolgoverleg plaatsvinden met Staatsbosbeheer om de gewenste aanpak door te nemen.

Inrichtingsmaatregelen

In relatie met bovenstaande, verder geen specifieke opmerkingen.

Predatie en faunabeheer

Vanuit de WBE wordt aangegeven dat regelmatig vossen worden gesignaleerd op en rondom Ekenstein. Vrijwilligers melden ook storende invloed van kraaiachtigen. Eventuele maatregelen voor aanvullend faunabeheer zullen in samenhang met de doelen voor het natuurterrein en bijpassende maatregelen in het landschap plaatsvinden.

5.1.4. Hoeksmeer - Appingedam

Landbouw: Streven naar 15 Grutto-broedparen en 64 ha beheer in ca. 30% van het cluster
Reservaat: Hoeksmeer, streven naar 20 Grutto-broedparen, optimaliseren beheer en dichtheid

Terreinkenmerken en water

Het bebouwingslint Garrelswaer – Appingedam ligt 1,5 tot 2 meter hoger dan de gronden dicht bij het Eemskanaal. De laagste terreingedeelten zijn te vinden in en om reservaatgebied Hoeksmeer en in de Olingerpolder. Sinds de overdracht van het gedeelte van de Hoeksmeer van Staatsbosbeheer richting Natuurmonumenten wordt in de moeraspercelen de waterstand verlaagd om de bewerkbaarheid ten behoeve van de weidevogelstelling te verbeteren.

Mozaïekbeheer en mest

In een deel van het reservaatgebied Hoeksmeer was het beheer te extensief geworden voor de Grutto. Hier wordt op dit moment het beheer geïntensiveerd. Slootonderhoud, beweiding toepassing van ruige mest horen daarbij.

Op de gronden van Natuurmonumenten waar al langer door middel van agrarisch medebeheer een weidevogelstelling wordt toegepast zijn de resultaten positief. "Alle weidevogels nemen toe in aantal en steeds meer grasland wordt gekoloniseerd." (Broedvogels van de Hoeksmeer, Natuurmonumenten 2007)

In de gebiedsgroep worden afspraken gemaakt over de ruige mestvoorziening van het terrein. De exacte maatregelen op het natuurterrein (100 ha, jaarlijkse mestgift) en boerenland zullen nog beter worden uitgewerkt. Onderzocht wordt op dit moment of mestscheiding kan bijdragen aan voldoende vaste mest c.q. bodemleven. Ook maatwerkoplossingen om de uitrijperiode te verlengen (over de vorst in de winter) zullen met betrokken instanties besproken moeten worden.

De meeste boeren rondom Hoeksmeer zijn in principe positief over weidevogels. De Hoeksmeer kan de functie hebben van bron/overloop gebied. De inzet in de agrarische schil rondom het reservaat is gericht op verdichting van het mozaïekbeheer zoals dat de laatste jaren in het kader van PSAN en aanvullende projecten is toegepast. Dit laatste is ook het geval in de Olingerpolder.

Inrichtingsmaatregelen

De gebiedsgroep heeft een schriftelijk verzoek gedaan richting Waterschap Noorderzijlvest en gemeenten om versneld de populieren langs het Eemskanaal te kappen. Bovendien willen de partijen graag meedenken over een vorm van herplant die minder hoogopgaand is.

De gebiedsgroep heeft contact met Groeninvest. Graag wil zij dat het bos, in ieder gedeelten het dichtst bij de Hoeksmeer, wordt gekapt en ingericht als grasland.

Predatie en faunabeheer

In 2007 werd in natuurgebied Hoeksmeer een drietal vossenburchten gevonden (Broedvogels van de Hoeksmeer, Natuurmonumenten 2007). Gezamenlijke partijen hebben enkele vossenburchten aangeschaft en geplaatst in en om het natuurgebied. Gezien het voorkomen van ongeveer 20 broedparen van de Kluut in 2009, met goede broedresultaten, lijkt dit vruchten af te werpen.

De populieren langs het Eemskanaal en het bos van Groeninvest bij Garrelsweer vormen in het open landschap storende elementen die een uitvalsbasis zijn voor predatoren.

De indruk bestaat bij Natuurmonumenten dat wanneer Vos en Kraai kort worden gehouden, de predatie door overige predatoren geen probleem meer hoeft te vormen. De Zwarte Kraai is een groot probleem. Overzichten van het nestenbeheer bij Meervogel waarbij de lotgevallen van nesten worden bijgehouden onderbouwen dit. Naast de aanpassingen van het biotoop (vergroten openheid) zal het vrijgeven van jacht door afschot en door middel van vangkooien nodig zijn. Dit vraagt flexibiliteit in de regelgeving. De gebiedsgroep zal de wensen en (on)mogelijkheden in het kader van dit plan nog verder uitwerken.

5.1.5. Overschild

Landbouw: streven naar inzet van 40 ha beheer rondom reservaat Tetjehorn ten behoeve van betere interactie natuur en landbouw en mogelijk hervestiging Grutto

Reservaat: maatwerk, op basis van overleg met Staatsbosbeheer

Terreinkenmerken en water

Dit cluster bestaat gedeeltelijk uit grasland, akkerbouw en reservaat. Het reservaat Tetjehorn is enkele jaren geleden ingericht en wordt beheerd als grootschalige begraasde eenheid. Open water, korte grazige vegetatie en ruigere terreingedeelten maken daar deel van uit. Bovendien is een gedeelte ingericht ten behoeve van fouragerende ganzen.

Mozaïekbeheer en mest

Tot enkele jaren geleden kwamen redelijke Grutto dichtheden voor rondom Overschild, in Tetjehorn en bij de Paauwen. In het agrarisch gebied, waar aan collectief weidevogelbeheer (PSAN) wordt gedaan, komen geen Grutto's voor. De gebieden rondom Overschild en bij de Paauwen vallen daar echter buiten. Hier moet in overleg met de boeren worden bekeken of er qua weidevogelstand en draagvlak aanleiding is om extra beheer af te sluiten.

Het gebied Tetjehorn wordt beheerd als grote eenheid met open water, korte graslandvegetaties en ruigere moerasgedeelten. Dit levert een hoge weidevogeldichtheid op met een breed spectrum variërend van Kievit en Tureluur tot tal van kritische eendensoorten, Watersnip, Veldleeuwerik en Paapje. Hoewel de Grutto bijna uit dit gebied is verdwenen als broedvogel heeft het gebied in het voorjaar wel een sterk aantrekkende werking op Grutto's die terugkeren uit Afrika. Ze gebruiken dit terrein om op te vetten.

In de zone agrarisch gebied rondom Tetjehorn komt een aantal weidevogelrijke percelen voor. In het kader van dit plan wordt gestreefd naar 40 ha beheerpakketten in de randzone. Dit biedt kansen voor hervestiging van de Grutto. Bovendien wordt het, relatief schrale, reservaatgebied voorzien van een zone met geschikt broed- en fourageerland voor tal van soorten waaronder ook Scholekster, Kievit en Tureluur.

Inrichtingsmaatregelen/ Predatie en faunabeheer

Geen specifieke opmerkingen.

5.1.6 Uiterburen

Landbouw: op termijn geen

Reservaat: maatwerk op basis van overleg met SBB, Herinrichting Midden Groningen en ANLS

Terreinkenmerken en water

In dit gebied en het gebied Smitsbatten juist westelijk daarvan komen enkele Grutto-paren voor. In de graslanden van Smitsbatten broedden tot in de negentiger jaren 10 – 15 paren. Inmiddels is dit afgenomen tot enkele paren. In en om Uiterburen broeden enkele Grutto-paren. In het huidige natuurgebied komen 10 weidevogelsoorten voor, waaronder Grutto, Tureluur en Zomertaling. In 2008 was een paartje Wulpen aanwezig die waarschijnlijk hebben gebroed op agrarisch land (informatie Leon Luiten).

Dit volledig cluster heeft de status reservaat. Op dit moment is een deel van de grond in particulier eigendom en beheer. De laatste jaren is nagedacht over de doelstellingen van dit gebied in een eindsituatie. Oorspronkelijk was het de bedoeling in aanzienlijke delen een moerasdoelstelling na te streven. In overleg met diverse partijen hebben Landinrichtingscommissie Midden Groningen, DLG en Staatsbosbeheer een aangepast eindbeeld opgesteld. Daarin is ruimte voor ganzenopvang, weidevogelbeheer en natte natuur. De gebiedsgroep volgt, via de agrarische natuurverenigingen ANLS en Meervogel, de ontwikkelingen en wil graag participeren in concrete maatregelen qua proces, inrichting en beheer.

Mozaïekbeheer en mest / Predatie en faunabeheer / Inrichtingsmaatregelen

Zie bovenstaand, geen specifieke opmerkingen.

5.2 Kwaliteitsaspecten geldend voor het gehele gebied

In deze paragraaf wordt een aantal kwaliteitsaspecten beschreven die minder afhankelijk zijn van de locatie maar in feite gelden in het hele zoekgebied.

Kwaliteit kuikenland

Een lage kuikenoverleving is momenteel de belangrijkste factor die de achteruitgang van de Nederlands populatie Grutto's stuurt (Schekkerman et al., 2008). Ten aanzien van de kwaliteit van kuikenland hebben Kleijn, Dimmers, Van Kats en Melman de huidige wetenschappelijke stand van zaken beschreven (De Levende Natuur, mei 2009). Samengevat wordt door hen gesteld dat een hoog grondwaterpeil is aan te bevelen c.q. noodzakelijk is om de grasgroei in het voorjaar zodanig te vertragen dat eind mei en begin juni nog voldoende ijle vegetatie beschikbaar is waarin de kuikens goed kunnen fourageren. Er zijn echter ook aanwijzingen dat stabiele Gruttopopulaties in dichtheden van 15-35 broedparen per 100 ha mogelijk zijn bij slootpeilen van 100 cm beneden maaiveld op klei en veen (Oosterveld et al. 2006) en Verhulst et al. (2007).

Grootschalige en vergaande peilverhoging mag in het landbouwgebied niet worden verwacht. Het zwaar beheer wordt in het algemeen op de lagere/latere percelen gelegd waar ook de meeste vogels voorkomen. In het noorden komt de grasgroei bovendien later op gang dan in Midden- en Zuid Nederland.

Kleinschalige water-maatregelen zoals aanleg van natuurvriendelijke oevers, plas-dras, opzetten van peil in enkele sloten en greppels worden gestimuleerd en mogelijke inrichtingsmaatregelen worden jaarlijks opgenomen in de jaarbegroting voor inrichting en ingediend bij het Programma Landelijk Gebied.

Boeren hebben veel mogelijkheden om de gewasgroei via bemesting, of het achterwege laten daarvan, te sturen. Wanneer boeren de keuze maken het maaien uit te stellen voor de weidevogels is dat geen garantie voor voldoende goed kuikenland. Goed ontwaterde grond met productieve grassen zorgen eind mei / begin juni bij een normale bemesting voor een dik pak gras. Hier kunnen kuikens te moeilijk doorheen komen om te fourageren. De gebiedscoördinator zal door voorlichting en begeleiding veel aandacht besteden aan verbetering van kuikenland. Het achterwege laten van bemesting of deze beperken tot 10 á 15 ton ruige mest in het vroege voorjaar helpt daarbij. Ook kan plaatselijk voorbeweiding worden toegepast. Het nieuwe pakket "Kruidenrijk weidevogelgrasland" is ook op deze principes gebaseerd en is een welkome aanvulling in het mozaïekbeheer.

In reservaten liggen meer mogelijkheden om de grasgroei via een hoog waterpeil in het voorjaar te remmen. Hoge waterpeilen in reservaten kunnen daarmee een gunstig effect hebben op de vestiging en de hoeveelheid geschikt kuikenland in het gebied. In combinatie met hoge peilen is het wel belangrijk dat goed beheer mogelijk blijft en dat daarmee verzuiging, verzuring en verpitruising kan worden voorkomen. Bemesting met ruige mest blijft voor het op peil houden van de pH en het bodemleven erg belangrijk. Dit laatste is voor Natuurmonumenten enkele jaren geleden reden geweest om de 'moeras'peilen, die destijds door Staatsbosbeheer waren ingesteld, enigszins te verlagen. In samenwerking proberen de partijen uit de gebiedsgroep verdere inrichting (verwijderen ruigte), beheer en ruige mestvoorziening af te stemmen.

Bouwlandstroken / weidevogelbraak

Een beheerpakket dat niet voorkomt in de nieuwe Index Agrarische natuurtypen is het pakket "Bouwlandstrook / weidevogelbraak". Dit pakket is in het landelijke project Nederland Weidevogelrijk uitgetest. Ook in het gebied Appingedam – Hoeksmeer is dit pakket via tijdelijke projecten Weidevogelimpuls (2007-2008-2009) toegepast.

Deze beheersvorm werkt in graslandgebieden vaak als een magneet op Kieviten en Scholeksters. Deze komen in hoge dichtheden tot broeden op dergelijke plekken. Wanneer bouwlandstroken worden toegepast dichtbij Grutto-concentraties kan dit voor extra bescherming tegen predatie zorgen. Bovendien biedt het opkomende onkruid veel bloei en insecten voor de kuikens. Graag wil de gebiedsgroep deze maatregel bij wijze van maatwerk toepassen.

Kennis inpassing juni-gras in de bedrijfsvoering

Bij veel boeren kan de ecologische kennis en relatie met de bedrijfsvoering worden verbeterd. Over het algemeen hebben boeren weinig kennis van het inpassen van juni-gras in hoogwaardige melkveerantsoenen. Hier wordt door Vereniging Meervogel aandacht aan besteed. Onder andere door kennis van ASG/Bosma Zathe het gebied in te halen. Ook voor de komende jaren zullen dit soort activiteiten worden ingepland.

Mozaïekregie

In het landbouwgebied is mozaïekregie nodig om goed en flexibel het juiste beheer op de juiste plek te voeren. Daarvoor is jaarlijks een goed beeld nodig van de vestiging van de weidevogels en de praktische mogelijkheden om daar met de agrarische bedrijfsvoering op in te spelen. Datzelfde geldt voor het areaal natuurgebied met een primaire of afgeleide weidevogeldoelstelling. Door te sturen in waterpeilen, voorbeweiding, maaidata en door maatwerkafspraken kan ten opzichte van standaard beheer volgens de voorwaarden in het pachtcontract nog veel winst worden behaald. Aanvullende inzet van één of enkele goede mozaïekregisseurs wordt door alle partijen als cruciaal gezien. De partijen zijn op zoek naar geschikte kandidaten. De kosten die gepaard gaan met inzet van mozaïekregisseurs worden met ingang van 2010 meegenomen in de begroting van de proceskosten van de gebiedscoördinator.

5. Organisatie en samenwerking

6.1 Gebiedscoördinatie

Dit collectief beheerplan wordt, namens de samenwerkende partijen in het gebied, ingediend door de gebiedscoördinator. De inhoud van dit plan beperkt zich dan ook tot de overkoepelende taken van de gebiedscoördinator.

Voor het gebied Hoeksmeer – Appingedam treedt agrarische natuurvereniging Meervogel op als gebiedscoördinator.

Op dit moment (september 2009) worden onder de taken van de gebiedscoördinator de volgende zaken verstaan:

- 1 Initieert afstemming/samenwerking tussen gebiedspartijen;
- 2 Verzamelt beheerwensen en beheermogelijkheden van alle beheerders (inclusief natuurbeheerders);
- 3 Stelt een mozaïekplan op, inclusief ecologische toets;
- 4 Stemt het plan af met de beheerders;
- 5 Is verantwoordelijk voor het collectief plan, dient deze bij de provincie in en zorgt voor afstemming met de provincie;
- 6 Informeert beheerders over het goedgekeurde plan;
- 7 Zorgt dat veldinventarisatie gestandaardiseerd plaatsvindt;
- 8 Maakt afspraken over last minute-beheer en zorgt voor controle hiervan;

Voor de vergoeding van de kosten voor uren, materiaal-, reis- en communicatiekosten die specifiek noodzakelijk zijn voor het uitvoeren van deze taken van gebiedscoördinator, wordt een vergoedingsregeling gebiedscoördinatie ontwikkeld die per 2010 van kracht zal worden. Door Provincie Groningen is voor het jaar 2009 een incidentele regeling getroffen met de gebiedscoördinatoren.

Een begroting van de kosten voor gebiedscoördinatie wordt door de gebiedscoördinator separaat opgesteld en ingediend bij Provincie Groningen. De kosten die gepaard gaan met het uitvoeren van mozaïekregie in landbouw- en natuurgebieden maken hier deel van uit.

6.2 Individuele partijen

De individuele partijen:

- Vereniging Natuurmonumenten
- WBE Bierum
- ANV Meervogel

voeren elk op grond van het collectief beheerplan taken uit. Daarbij kan elke partij zelfstandig een begroting maken van daarmee gepaard gaande kosten. Soms kunnen de kosten vanuit de organisatie zelf worden gedekt.

Voor de agrarische natuurvereniging geldt dat per definitie een begroting wordt gemaakt van de kosten voor aanvraag, aanvraagbegeleiding en professionalisering rondom de collectieve aanvraag SNL. We hebben het hier over het vervolg van de zogenaamde SAN-OS regeling. Hiertoe zal door de agrarische natuurvereniging richting Provincie Groningen een subsidieverzoek doen zodra de nieuwe subsidieregeling SAN-OS van kracht is.

7 Begroting en planning

7.1. Begroting

De volgende categorieën van kostenposten dienen naar aanleiding van het collectief beheerplan te worden begroot:

- Beheerkosten
- Inrichtingskosten
- Proceskosten

Beheer

Elk najaar wordt door de gebiedscoördinator voor het zoekgebied de mozaïekkaart ingetekend die tevens dient als subsidieverzoek voor de kosten van het beheer conform SNL. Uit deze mozaïekkaart blijkt hoeveel hectare van welke typen beheer met daaraan gekoppelde beheervergoeding wordt aangevraagd. De mozaïekkaart kan worden gezien als de jaarbegroting voor het beheer.

Inrichting

In 2010 wordt gestart met uitvoering van het collectief beheerplan. Vanaf dat moment wordt jaarlijks geïnventariseerd welke inrichtingsmaatregelen nodig zijn om de doelen te behalen. Deze jaarbegrotingen worden door de gebiedscoördinator ingediend bij Provincie Groningen. Inrichtingsmaatregelen dienen uit het Programma Landelijk Gebied te worden vergoed.

Proceskosten

Zie hoofdstuk 5. De gebiedscoördinator en de individuele partijen stellen separaat een begroting op voor uitvoering van de taken die voortvloeien uit dit collectief beheerplan. Dit vindt plaats zodra de daarvoor bestemde regelingen (gebiedscoördinatie en SAN-OS) klaar zijn en worden opengesteld.

7.2. Planning

Dit collectief beheerplan heeft een looptijd van zes jaar. In 2009 / 2010 geldt de volgende planning:

13 oktober 2009:	Bespreken van het eindconcept in de provinciale begeleidingscommissie Advies van de begeleidingscommissie richting Gedeputeerde Staten
november 2009:	Voorlopig vaststellen van de collectieve beheerplannen door Gedeputeerde Staten
15 november:	Openstellingsbesluit SNL door Provincie Groningen en start aanvraagperiode
15 december:	Gebiedscoördinatoren dienen per zoekgebied de concept mozaïekkaart in bij de Provincie
15 januari-1 maart:	Definitief intekenen van de mozaïekkaart op grond van de reacties van de Provincie en nagekomen wensen en aanpassingen van grondgebruikers
15 maart 2010:	Definitieve vaststelling van het collectief beheerplan inclusief mozaïekkaart.
1 april 2010:	DR geeft namens de Provincie de beschikking af voor het beheer in 2010

Ten aanzien van het opstellen van de mozaïekkaart en aan de hand daarvan de toekenning van beheersubsidie herhaalt deze cyclus zich elk jaar.

Literatuur en bronnen

- ANWB (2004). *Topografische Groningen Atlas*. Den Haag: ANWB.
- BoerenNatuur (2009). *Weidevogelmozaïekbeheer in Noord-Nederland*. Drachten: BoerenNatuur.
- Bruin, J. de. (2007). *Broedvogels van de Hoeksmeer*. 's-Graveland: Natuurmonumenten.
- Hetteema, H. (2004). *Grondrecht voor de grutto*. It Fryske Gea.
- InterProvinciaal Overleg (IPO) (2009, versie 20 februari). *Index Natuur & Landschap*
- Jager, K. & Boer, V. de (2007). *Weidevogels van Agrarische Natuurvereniging Meervogel in 2007*. Beek-Ubbergen: SOVON Vogelonderzoek Nederland.
- Kleijn, D., Dimmers, W.J., Kats, R.J. M. van. & Melman, T.C.M. (2009). *Het belang van hoog waterpeil en bemesting voor de Grutto: I. de vestigingsfase*. De Levende Natuur 110 (4): 180-183.
- Kleijn, D., Dimmers, W.J., Kats, R.J. M. van. & Melman, T.C.M. (2009). *Het belang van hoog waterpeil en bemesting voor de Grutto: II de kuikenfase*. De Levende Natuur 110 (4): 184-187.
- Koopmans, M. & Miedeman, H. (2008). *Weidevogels in het Reitdiepdal in 2008*. Veenwouden: Altenburg & Wymenga.
- Luijten. L. (2006). *Broedvogels in Midden-Groningen. Broedvogels één jaar na natuurinrichting van de Westerpolder, Tetjehorn en Ae's Woudbloem*. Staatsbosbeheer.
- Luijten. L. (2008). *Broedvogels in Westerpolder en Tetjehorn. Broedvogels 5 jaar na natuurinrichting*. Staatsbosbeheer.
- Oosterveld, E.B. (2006). *Vermindering van predatiedruk op weidevogels in Lutjegast/Doezum: ervaringen en effecten in 2005 en 2006*. Opende: Agrarische natuurvereniging De Eendracht en Assen: Staatsbosbeheer regio Groningen/Drenthe.
- Oosterveld, E.B. (2007). *Handleiding Gebiedsaanpak Weidevogelbeheer. Rapport in Opdracht van Boeren Natuur*. Veenwouden: Altenburg & Wymenga.
- Oosterveld, E.B. (2007). *Technische Handleiding Weidevogelbeheer. Rapport in Opdracht van Boeren Natuur*. Veenwouden: Altenburg & Wymenga.
- Oosterveld, E.B. (2009). *Effectief weidevogelbeheer: naar een doeltreffender inzet van zwaar beheer*. De Levende Natuur 110 (4): 188-191.
- Provincie Groningen (2006). *De Toestand van Natuur en Landschap 2006 in de Provincie Groningen*. Groningen: Afdeling Landelijk Gebied & Water.
- Provincie Groningen (2007). *Gebiedsplan Groningen*.
- Provincie Groningen (2008). *Meer doen in minder gebieden, Actieprogramma Weidevogels – Akkervogels Provincie Groningen*. Groningen: Afdeling Landelijk Gebied & Water.
- Provincie Groningen (2009). *Ontwerp natuurbeheerplan Groningen*. Groningen: Afdeling Landelijk Gebied & Water.
- Schaar, S. van der. (2008). *Vereniging Meervogel. Resultaten Weidevogelbeheer 2008*. Drachten: BoerenNatuur.
- Schekkerman, H. (2008). *Precocial Problems, shorebird chick performance in relation to weather, farming, and predation*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Schroeder, J., Ninsch, M., Hooijmeijer, J & Piersma, T (in prep. 2009). *Faillissement dreigt voor Nederlands weidevogelbeleid.*

Stockmann, L. (2008). *Resultaten Weidevogelbescherming 2008 Appingedam.* Haren: Landschapsbeheer Groningen.

Bijlage 1: Spelregels Collectief weidevogelbeheer

Bron: Natuurbeheerplan Groningen 2009

Algemene Uitgangspunten:

- Beleidskader de nota Meer Doen in Minder Gebieden.
- Doelsoorten: Grutto.
- Maatregelen zijn gericht op de doelsoort maar andere weidevogelsoorten profiteren mee.
- Maatregelen vinden alleen plaats in de in dit plan begrensde weidevogelkergebieden.
- Per weidevogelkerngebied organiseren beheerders in gezamenlijkheid het beheer en andere maatregelen volgens een door GS vastgesteld collectief beheerplan.
- Doelstelling per gebied is een minimale dichtheid van 35 broedparen weidevogels per 100 hectare, of 20 broedparen kritische soorten weidevogels per 100 hectare (exclusief Kievit, graspieper en krakeend), of 10 broedparen Grutto per 100 hectare.

Begrenzing weidevogelkerngebieden

- Begrenzing van de weidevogelkerngebieden vindt in dit natuurbeheerplan plaats.
- De begrenzing van de weidevogelkerngebieden wordt bepaald op basis van hoge dichtheden doelsoorten, potenties van het gebied voor de doelsoorten en andere kritische soorten weidevogels en op draagvlak onder de beheerders.
- Provincie levert hoofdbestand populatiegegevens/ verspreidingskaart.

Collectief beheerplan

- De beheerders (ANV's, TBO's, weidevogelbeschermers, jagers etc.) uit de kerngebieden stellen samen (onder verantwoordelijkheid van een gebiedscoördinator) een collectief beheerplan op. De provincie stelt de plannen vast.
- Het collectief beheerplan beschrijft de wijze waarop maatregelen gericht op behoud en ontwikkeling van weidevogels in het weidevogelkerngebied worden uitgevoerd. Daarbij wordt onder andere beschreven: begrenzing van het gebied; doelen en ambities; beheermaatregelen via stelsel; overige (beheer)maatregelen; inrichtingsmaatregelen; predatiebeheer; organisatie en taakverdeling; monitoring en controle; begroting en financiering.
- Bij de beschrijving van de maatregelen in het collectief beheerplan wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen die van uit het Stelsel Natuur en Landschap worden gefinancierd en andere maatregelen (overig beheer of inrichtingsmaatregelen) die op basis van bijvoorbeeld het Programma Landelijk Gebied worden gefinancierd.
- Het collectief beheerplan kan meerdere deelgebieden met elk een minimale aaneengesloten oppervlakte van 100 hectare beschrijven, waarbinnen de maatregelen in samenhang worden uitgevoerd.
- Onderdeel van het collectief plan is een subsidiekaart (1:25.000) waarin wordt aangegeven wie, waar, op welke moment welke beheermaatregelen uitvoert.
- Per weidevogelkerngebied zijn de hectares beschikbaar zoals aangegeven in bijlage 3, onder 1 van dit natuurbeheerplan.
- De beheerders zijn individueel verantwoordelijk (via subsidiecontract) voor de juiste uitvoering van de maatregelen. De gebiedscoördinator is verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van het beheerplan.

Vastleggen beheer

Beheerders leggen in het collectief beheerplan vast waar welke vorm van beheer wordt toegepast. Daarbij kunnen ze kiezen uit de in tabel 2 van deze bijlage opgenomen beheerpakketten en toeslagen uit het nieuwe Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Ook beheerpakketten botanische weide- of hooilandrand (beheerpakket A02.01.03) en de beheertypen vochtig hooiland (N10.02) en kruiden- en faunairijk grasland (N12.02) kunnen in de weidevogelkerngebieden ingezet worden. Daarbij geldt wel als voorwaarde dat ze tot 1 juni niet gemaaid worden. Legselbeheer wordt ingezet ter ondersteuning van het kuikenland. Indien in een gebied geen of onvoldoende kuikenland wordt gerealiseerd dan komt ook de mogelijkheid van legselbeheer te vervallen. De gebiedscoördinator heeft als opgave om voldoende beheer van voldoende kwaliteit te realiseren en dient de onderbouwing daarvan aan te geven in het collectieve beheerplan.

Weging kuikenland

De beheerpakketten en -typen hebben ieder hun eigen waarde voor jonge Grutto's. In de kerngebieden geldt een minimumeis aan de oppervlakte 'kuikenland'. Hierbij is het aandeel kuikenland gekoppeld aan de meest recent vastgestelde Gruttodichtheid op basis van de rekenfactor 1,4 ha kuikenland per gruttobroedpaar (met een adequate spreiding in tijd en ruimte). In onderstaande tabel is een rekenvoorbeeld weergegeven. De in kolom 2 genoemde oppervlaktes zijn ongewogen hectares. Door waardevol kuikenland te kiezen (zie kolommen 3 en 4) met een factor groter dan 1 (zie tabel 2) kan de netto benodigde oppervlakte kuikenland verkleind worden.

1	2	3	4	5
Gruttodichtheid in paren per 100 ha	Oppervlakte kuikenland obv 1,4 ha per gruttopaar en een gemiddelde waardering van 1,0 per ha	Netto oppervlakte kuikenland bij een gemiddelde waardering van 1,2 per ha	Netto oppervlakte kuikenland bij een gemiddelde waardering van 1,5 per ha	Waarvan minimaal kruidenrijk kuikenland A01.01.05 in ha
10	14	11,7	9,3	4
15	21	17,5	14,0	6
20	28	23,3	18,7	8
30	42	35,0	28,0	12

Tabel 1. Rekenvoorbeelden voor benodigd kuikenland bij verschillende gruttodichtheden

Voor de realisatie van voldoende 'kuikenland' kunnen beheerders (onder andere) kiezen uit de in tabel 2 genoemde beheerpakketten en toeslagen. De waarde van deze pakketten/toeslagen voor opgroeiende kuikens verschilt echter. In onderstaande tabel is deze weging weergegeven.

Pakketcode	Naam Beheertype of Beheerpakket	Waarde
N13.01	vochtig weidevogelgrasland	1,5
N10.02	vochtig hooiland	1,5
N12.02	kruidenrijk - faunarijk grasland	1,5
A01.01.01a	weidevogelgrasland met rustperiode tot 1juni	1,2
A01.01.01b	weidevogelgrasland met rustperiode tot 8 juni	1,4
A01.01.01c	weidevogelgrasland met rustperiode tot 15 juni	1,5
A01.01.01d	weidevogelgrasland met rustperiode tot 22 juni	1,5
A01.01.01e	weidevogelgrasland met rustperiode tot 1juli	1,5
A01.01.02a	weidevogelgrasland met voorweiden tot 1 mei en daarna rust tot 15 juni	0,7
A01.01.02b	weidevogelgrasland met voorweiden tot 8 mei en daarna rust tot 22 juni	0,8
A01.01.03a	plasdras van 15 februari tot 15 april	0,2
A01.01.03b	plasdras van 15 februari tot 15 mei	0,8
A01.01.03c	plasdras van 15 februari tot 15 juni	0,8
A01.01.05	kruidenrijk weidevogelgrasland	min 1,5
A01.01.06	extensief beweid weidevogelgrasland	1,5
A02.01	Botanisch waardevol grasland	1,5
optionele toeslag	kuikenstrook	0,3 voor gehele perceeloppervlak

Tabel 2. Beheerpakketten met weegfactor.

Flexibiliteit in beheer

Niet al het beheer ligt in de tijd vast. Binnen weidevogelkerngebieden zijn 2 mogelijkheden voor het organiseren van flexibiliteit in het beheer:

Optie 1: Gebruik Beheer op Maat

Beheerders kiezen voor om voor het organiseren van beheer in hun gebied gebruik te maken van Beheer op Maat (BoM, ontwikkeld door Alterra) of een soortgelijk model/applicatie. Voor deze groep beheerders zijn aanvullende bepalingen ten aanzien van flexibiliteit niet nodig, omdat deze al onderdeel vormen van BoM.

Optie 2: Bepalingen kuikenland en beheerflexibiliteit

De categorie beheerders (of diens coördinatoren) die niet kiest voor BoM heeft zich te houden aan dezelfde kuikenlandnormen (met een adequate spreiding in tijd en ruimte), maar dan vereenvoudigd (niet tijdgerelateerd) op basis van bovenstaande tabel 2. En aanvullend gelden voor hen de volgende bepalingen ten aanzien van beheerflexibiliteit: min. 60% in principe vast beheer, max. 20% jaarlijks beheer en max. 20% last-minutebeheer. De volgende pakketten kunnen flexibel worden ingezet:

Code	Omschrijving	Jaarlijks beheer	Last-minute beheer
A01.01	Weidevogelgrasland met rustperiode	Ja	Ja*
A01.02	Weidevogelgrasland met voorweiden	Ja	Ja
A01.03	Plas-Dras	Ja	Nee
A01.04	Legselbeheer	Ja	Ja
A01.06	Extensief weiden tbv weidevogels	Ja	Ja
	Toeslag Ruige Mest	Ja	Nee
	Toeslag Kuikenstroken	Ja	Ja

* Geldt alleen voor pakketten rustperiode 1, 8 en 15 juni.

Tabel 3 Last minute beheer

Vaststellen Collectief beheerplan

Gedeputeerde Staten stellen de collectieve weidevogelbeheerplannen vast. Daarbij zullen zij onder andere de volgende toetsingscriteria hanteren:

- omvang beheer: past het beheer binnen het beschikbare quotum
- ligging beheer: is het beheer geconcentreerd rondom de hoogste dichtheden weidevogels, voldoende dekking kuikenland, spreiding maatregelen in tijd en ruimte, geen verstoringbronnen, etc.
- beschrijving beheer: werkwijze flexibel beheer
- organisatie: beschrijving van de organisatie, afbakening rollen, taken en verantwoordelijkheden van verschillende beheerders, etc.

Weidevogelbeheer Hotspots

Algemene Uitgangspunten

- Beleidskader de nota Meer Doen in Minder Gebieden.
- Doelsoorten: Grutto.
- Maatregelen zijn gericht op de doelsoort maar andere weidevogelsoorten profiteren mee.
- Maatregelen vinden plaats buiten de in dit plan begrensde weidevogelkerngebieden.

Selectiecriteria

Parelggebieden

- > 10 Grutto paren / 100 ha of minimaal 20 broedparen kritische soorten / 100 ha
- > 50 ha aaneengesloten gebied waarvan minimaal 75% grasland
- wanneer gekozen wordt voor 20 broedparen kritische soorten minimaal 12,5% zwaar beheer.

Losse percelen en kleinere gebieden

Graslandpercelen waarop vanuit het middelpunt gerekend in een straal van 300 meter (150 elke kant op) minimaal 5 Grutto paren broeden of minimaal 20 paren van Kievit, Grutto, Tureluur & Scholekster, komen in aanmerking voor een beheerspakket.

<i>Kritische soorten</i>		
<i>Wintertaling</i>	<i>Zomertaling</i>	<i>Slobeend</i>
<i>Kuifeend</i>	<i>Kwartelkoning</i>	<i>Scholekster</i>
<i>Kluut</i>	<i>Kemphaan</i>	<i>Watersnip</i>
<i>Grutto</i>	<i>Tureluur</i>	<i>Wulp</i>
<i>Visdief</i>	<i>Zwarte Stern</i>	<i>Veldleeuwerik</i>
<i>Gele Kwikstaart</i>	<i>Paap</i>	<i>Grauwe Gors</i>
<i>Niet kritisch</i>		
<i>Kievit</i>	<i>Graspieper</i>	<i>Krakeend</i>

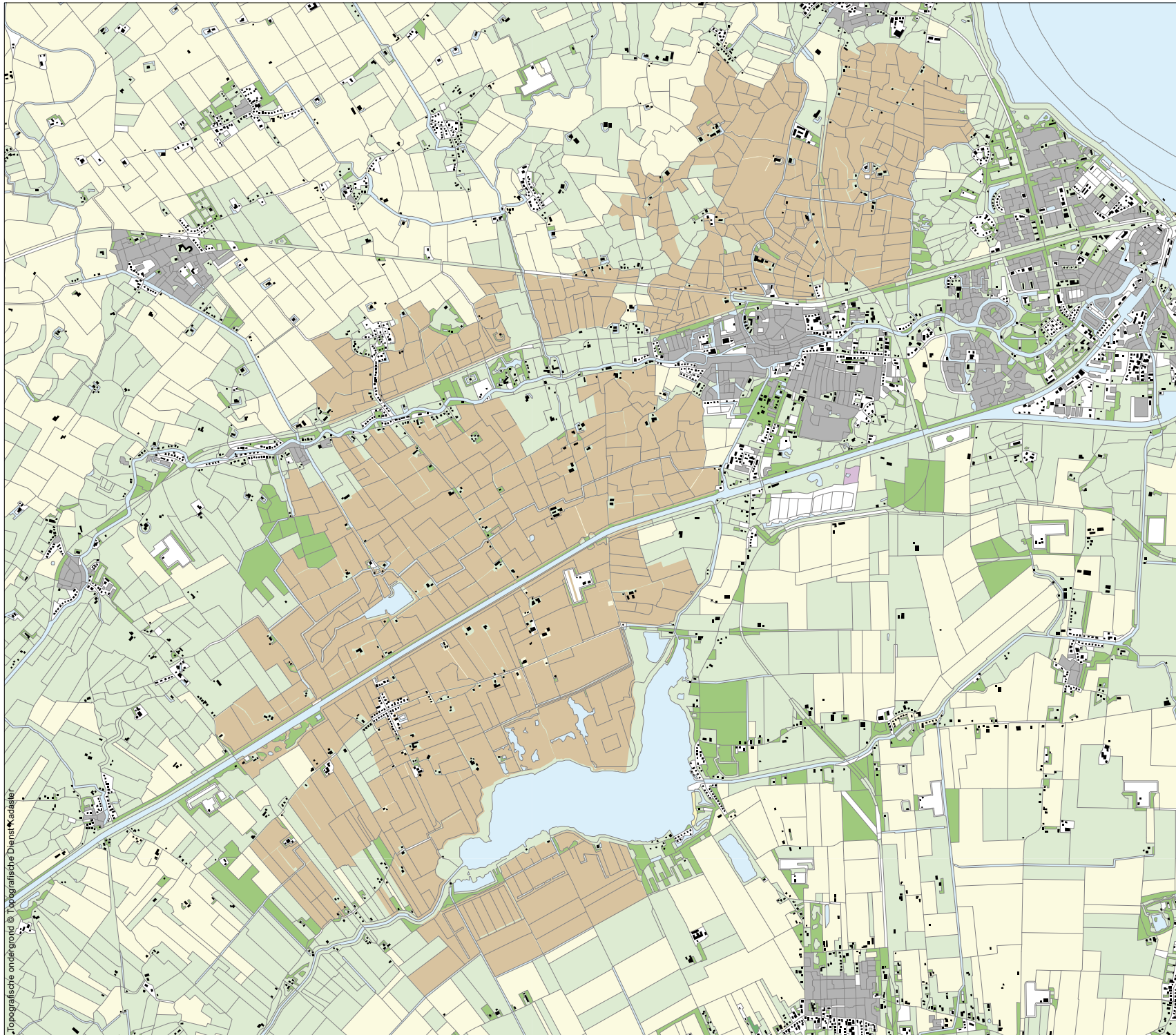
Procedure

- Een verzoek tot aanwijzing als 'hotspot' wordt uiterlijk 3 maanden voorafgaand aan een aanvraagperiode zoals genoemd in de Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer ingediend bij Gedeputeerde Staten van Groningen.
- Een dergelijk verzoek gaat gepaard met een deugdelijke onderbouwing ten aanzien van de aanwezige soorten en een beheerkaart met daarop aangegeven de beoogde ligging van de beheerpakketten
- Bij het opstellen van de beheerkaart wordt de systematiek gevolgd zoals uitgelegd bij onderdeel B van deze bijlage (Weidevogelbeheer).

Criteria voor honorering

Gedeputeerde Staten beoordelen een aanvraag onder andere op basis van de volgende toetsingscriteria hanteren:

- omvang beheer:
past het beheer binnen het beschikbare quotum, wordt voldoende zwaar beheer gerealiseerd. etc.
- ligging beheer:
is het beheer geconcentreerd rondom de hoogste dichtheden weidevogels, voldoende dekking kuikenland, spreiding maatregelen in tijd en ruimte, geen verstoringbronnen, etc.
- beschrijving beheer:
werkwijze flexibel beheer, etc.

Legenda

- Provinciegrens
- Zoekgebied weidevogels

Topografische ondergrond © Topografische Dienst Kadaster

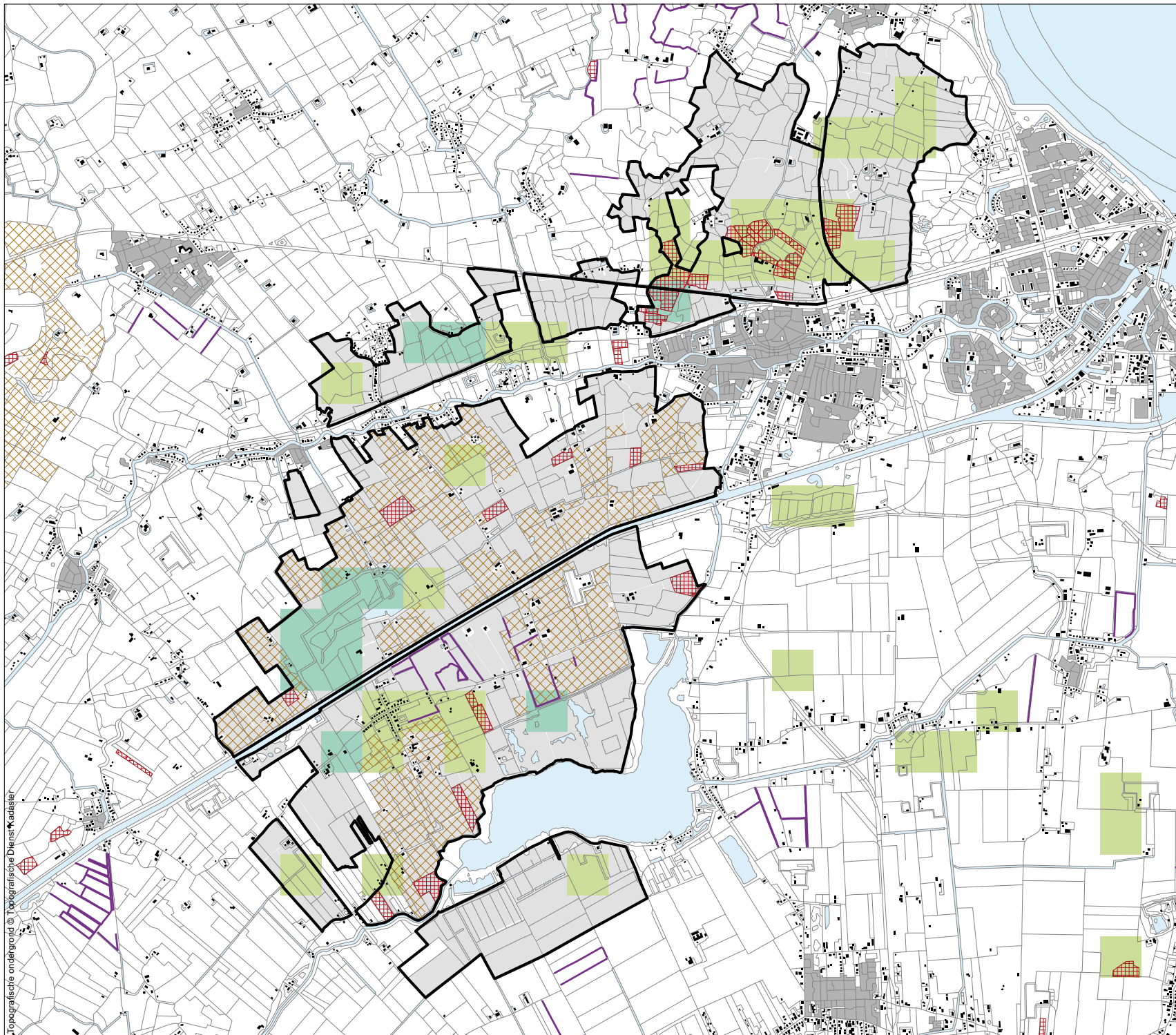

**Collectief beheerplan weidevogels
Hoeksmeer - Appingedam**

Kaart 1A; zoekgebied weidevogels

0 500 1000 2000 Meters Datum: 02-12-2009

archief: M:\Bio\SGG\Werk\project\MNAB\mxd\collectieve-beheerplannen-A3_liggend.mxd

Legenda

- Provinciegrens
- Zoekgebied weidevogels
- Clustergrens

- Faunarand
- Nestbescherming
- Zwaar beheer

verspreiding Grutto

- 5 - 10 paar per 100 ha
- > 10 paar per 100 ha

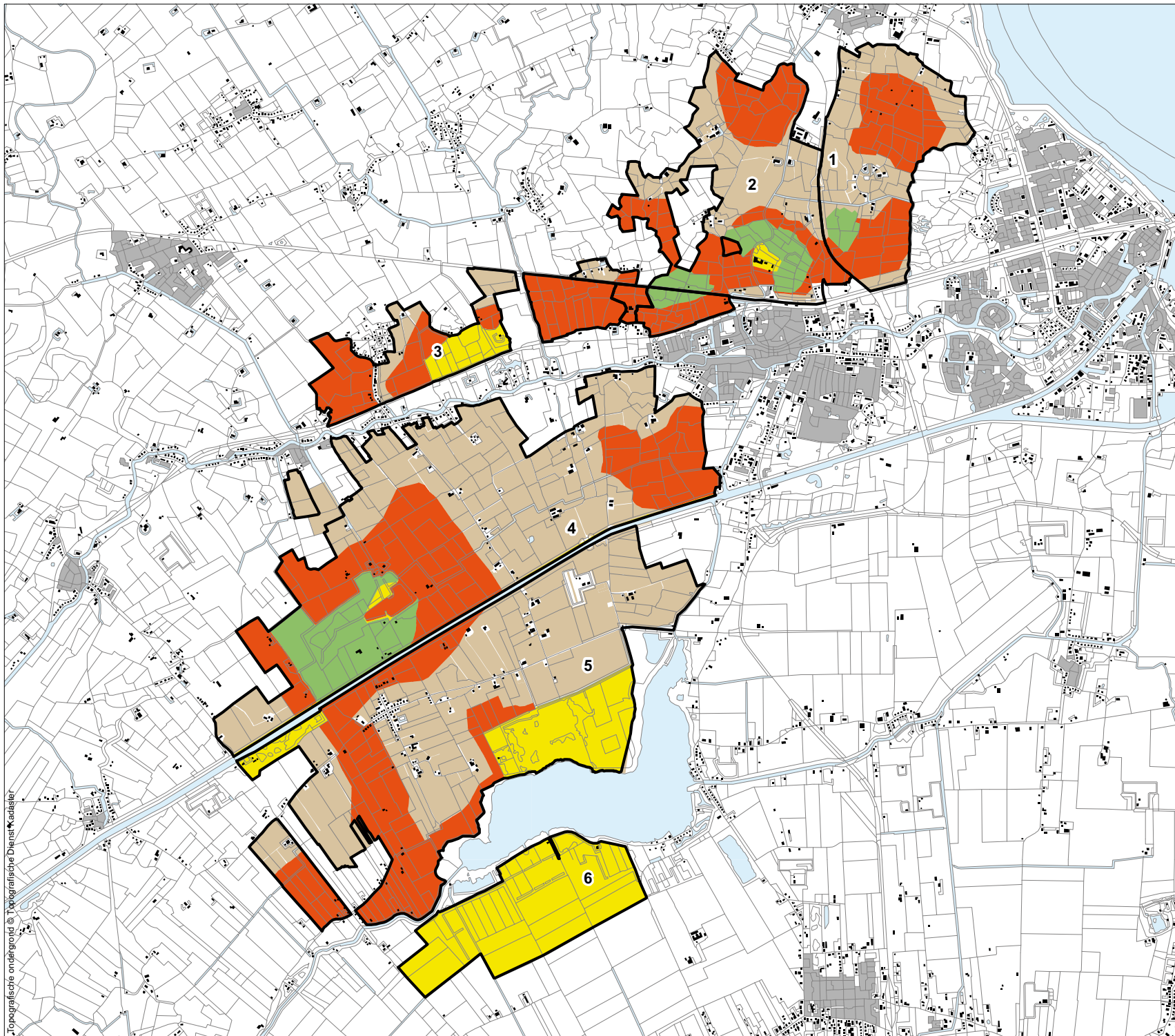

Collectief beheerplan weidevogels Hoeksmeer - Appingedam

Kaart 1B; inhoudelijke achtergrond huidige situatie

0 500 1000 2000 Meters Datum: 02-12-2009

archief: M:\Bio\SGG\Werk\project\MNAB\mxd\collectieve-beheerplannen-A3_liggend.mxd

Legenda

- Provinciegrens
- Zoekgebied weidevogels
- In principe goed, fine tuning
- Kwaliteitsimpuls
- Streven naar meer zwaar beheer
- Clustergrens

- 1, Marsum - Holwierde
- 2, Jukwerd
- 3, Tjamsweer – Ekenstein - Wirdum
- 4, Hoeksmeer - Appingedam
- 5, Overschild
- 6, Uiterburen

**Collectief beheerplan weidevogels
Hoeksmeer - Appingedam**

Kaart 1C; aanpak per cluster

0 500 1000 2000 Meters Datum: 02-12-2009

archief: M:\Bio\SGG\Werk\project\MNAB\mxd\collectieve-beheerplannen-A3_liggend.mxd